

FONTES LINGVÆ VASCONVM stvdia et docvmenta

Oztibarreko mintzoaz eta haren lexikoaz <i>Iñaki Camino</i>	5
Aurizko aldaeraren inguruan (Aurizko eta Orreagako euskararen lagin batzuk) <i>Koldo Artola</i>	61
Garai arkaikoko euskara nafarraren lekukotasun berriak: gehiketak eta zuzenketak F. Maioraren liburuari <i>Ekaitz Santazilia</i>	109
La carta bilingüe de Matxin de Zalba (1416). El iceberg lingüístico navarro <i>Peio Monteano</i>	147
<i>Saroi</i> entitate geografikoaren banaketa, esanahia eta etorkia toponimiaren argitan <i>Luis Mari Zaldua Etxabe</i>	175

Año XLVII
Número 119
2015

FONTES LINGVÆ VASCONVM

stvdia et
docvmenta

SEPARATA

Año XLVII • Número 119 • 2015

Aurizko aldaeraren inguruan
(Aurizko eta Orreagako
euskararen lagin batzuk)

KOLDO ARTOLA

Aurizko aldaeraren inguruan (Aurizko eta Orreagako euskararen lagin batzuk)

KOLDO ARTOLA*

SARRERA LABURRA

Inoiz oroitarazi dugun moduan, Louis-Lucien Bonapartek euskalkien sailkapena egin zuenean, *hegoaldeko goi-nafarrera-tzat* jo izanikoaren barruan hiru azpieuskalki ikusi uste zuen: *cispamplonés*, *ultrapamplonés* eta *Gares*-koa, berak eman zien izendapena hona ekarririk.

Horietatik lehenengoan, *cispamplonés* delakoaren baitan alegia, bost aldaerok sartu zituen: Artzibarkoa, Eguesibarkoa, Aurizkoa, Erroibarkoa eta Olaibarkoa, hark berak *Arce*, *Egüés*, *Burguete*, *Erro* eta *Olaibar* deiturekin izendaturik.

Joan den mendeko 1985-1989 bitartean, Bonapartek Aurizko aldaeratzat jo izaniko esparruan (Aurizko eta Orreagako mintzamoldeek osaturikoa soilik), grabazio batzuk egin genituen, hasiera batean beretatik zerbait jakingarrria aterako zen ustez eta, ondoren, Pedro de Yrizarren aditzari buruzko lanerako datu batzuk biltzeko asmoz.

Hasiera bateko ahalegin hura, 1985. urtean, Auritzen gauzatu genuen, Micaela eta Juanita Larrañeta ahizpekin aurrenik eta Margarita Irigarairekin gero, hasieran bakarka eta bere ahizpa Maria Josefarekin batera ondoren.

Handik urte gutxira, 1989an zehazki eta Yrizarren lanak gogoan, Margaritarekin egoteko parada izan genuen berriro eta baita Orreagan grabazio bat egiteko aukera ere. Herrixka honetako berriemailea Bernardo Etxeberria izeneko laguna suertatu zen.

* Donostiako Aranzadi Zientzi Elkarteko Etnografi Sailekoa. Esker biziak damazkiet lana irakurri eta zenbait iradokizun egin didan Xabier semeari, Euskal Filologian lizentziaduna, eta baita, arrazoi berberetatik, *FLV*-ko zuzentzaileei ere.

Arte horretan, gainera, 1986an hain justu, Joaquin Zilbeti auriztar jatorra ezagutu genuela baliaturik, hainbat datu bildu ahal izan genion, gure arteko harremana hiru urtez mantenduz.

Mintzamolde hauetaz iritzia ematerakoan, baina, arrazoizko zalantzak sortzen zaizkigu, eskuratu genituen datuek ez baitute, gure ustez, nahi besteraino ematen ezker-eskuin dituen azpieuskalkietako barietateekin erkatzeko tenorean, aldi batzuetan kontraesanak eta besteetan gabezia nabariak baititugu, zeintzuek argudio sendorik gabe uzten baikaituzte eman nahi genukeen iritzia azaldu ahal izateko.

Hots, iraganaldiko adizkiek bukaerako *-n* neurri on batean mantentzeak eta 'nori-nor-nork' kasuetan, datiboa hirugarren pertsonan dagoenean, *-ako* / *-eko* ezaugarriak ez agertzeak –Aurizko euskarari gatzazkio oraingoan– herri honek, agian, ardi eta kabalen larratzeak direla-eta, Sorogainen barna edo, Urkiagarako bideetan, Kinto aldean eta ibilita, Zilbeti eta Eugi herrietako ganaduzaleekin izan dituen harremanekin zerikusia izan duela pentsa daiteke.

Izan ere, esparru honetan bederen, *-ako* / *-eko* kontu hori Luzaidetik zein Aezkoa aldetik, Auritz-Orreagara eta Artzibarko zein Erroibarko ipar aldeetako herri batzuetara zabalduz ikustea norabide honetan adieraz liteke agian, edo hori da bederen gure susmoa. Alderdi honetatik aski hegaldera, halere, Erroibarko Larraingoa baserriko Valeriano Huarteri ere aditu genizkion, ustekabean, era honetako adizkiak. Hau bitxia da zinez, gurasoak ere oso gertukoak baitzituen eta, hortaz, bere bizimodua herritik kanpo egingo zuela pentsarazten digu. Zoritzarrez ez genion honetaz galdetu.

Gaia berez delikatua izaki, jarraian, 1990. urtean Yrizar berari, orduan prestatzen ari zen *Morfología del verbo auxiliar alto navarro meridional* lanerako datu batzuk bidaltzearekin batera egin genion iruzkina (431-432 or.) dakargu lerro hauetara, orduan arazoa nola ikusi genuen aditzera emate aldera. Honela idatzi genion:

Auritz eta Orreagari dagozkien apunteak igortzen dizkizut orain, honekin batera. Egia esan behar badizut, ez naiz material honekin oso pozik geratu, ez baitut behar adinako informazioa eman zezakeen pertsonarik aurkitu, zerbait eskuraturik ere. Arazoa zera da: Auritz eta Orreaga herriak bidegurutze garrantzitsu batetan kokaturik izatean –seigarren Merinalderako pasalekua, Santiobidea, ospe haundiko ganaduzoka baten bil-lekua...– hala guardia zibilak nola soldaduak, beren maniobrak eta guzti, aspaldidanik egoniko herriak dira, bere inguruko oihanetan lan egiteagatik ere –aizkolariak, ikazkinak...– bertako jendeaz gainera Behenafarroatik, Baztandik, Aezkoatik, Erroibartik eta beste zernahi lekutatik maiz etorriak izan direlarik. Ez da harritzekoa, beraz, gaur egun bil daitekeen euskara nahasi xamarra aurkitzea, zeren, euskara dakitenen artean –nik uste nuena baino gehixego bai– batek aita Orbarakoa baldin bazuen, ama, agian, Luzaidekoa; edo bertakoa eta baztandarra; edo Baigorri aldekoa eta auskalo non bestetakoa... zaila egiten delarik, Irigarai ahizpen kasuan bezala, guraso biak bertakoak izaterik aurkitzea.

Yrizarrek, dena dela, jada aipatu dugun hemengo mintzamoldearen babilizko ezaugarri batez, zera idatzi zuen:

Uno de los aspectos de la conjugación de esta variedad más interesantes, lo constituía el conocimiento de la estructura de las flexiones tri-personales con objetos indirectos de terceras personas, del singular y del plural, tanto del presente como del pretérito.

Los datos que al iniciarse la presente investigación poseíamos, nos habían llevado a la convicción de que las formas utilizadas para tales flexiones eran del tipo *-ako-*, *-eko-*.

Bonaparte había anotado *dako*, en Roncesvalles.

Inza decía que, en Burguete, empleaban *eko*, *ezko*, *ezkote*.

Aingeru Irigaray me manifestaba: «*deko*, *dezko*, con fijeza» y subrayaba las dos últimas palabras.

Pues bien, en la exploración llevada a cabo recientemente por Artola, ha resultado que, mientras D. Joaquín Zilbeti, informador de Burguete, y D. Bernardo Etxeberria, de Roncesvalles, emplearon las formas de tipo *-ako-*, las hermanas Irigaray utilizaron exclusivamente las de tipo *-io-*, lo que produce extrañeza, sobre todo si se tiene en cuenta que en su habla parece imposible la contaminación por otras variedades, tanto por ser sus padres ambos de Burguete, como por no haber tenido contacto con vasos de otras zonas.

DATUEN TRANSKRIPZIORAKO OHARRAK

Ia aditzen ez diren hizkiak, honen aurreneko lanetan egin bezala, parentesi artean idatzi ditugu.

Bokal batzuen itxierak: *a* eta *e* artekoa *ä* idatzi dugu; *e* eta *i* artekoa *ë*; *o* eta *u* artekoa, *ö*. Inoiz, *i* eta *u* arteko bat aditu uste izan dugunean, *ü* idatzi dugu.

Azken honek bitxi samarra iduri badezake ere, oroitarazi nahi dugu Bonaparteren eskuizkribuetan hitzek artikulua hartzean zernola jokatzen zuten adierazteko hark berak idatziriko orrian¹ zera irakur daitekeela: «Uriz: á, eá, ía, oá, úa», azken honen kasuan, *u*-aren gainean eta tildearen azpian, puntutxo bat agertzen dela.

Alabaina, oraingo saio honetara dakartzagun Auritz-Orreagako ekaietan maiz dakuskigu *-e* eta *-o* bukaerako hitzak mugatzean, *ëa* zein *ia* eta *öa* zein *ua* moduko emaitza erdi diptongatu edota erabat diptongatuak, bat ere diptongatu gabeak aurkiturik ere.

Honetaz guztiaz mintzatuak gara duela denbora gutxi «Artzibarko aldea-ra deitu izanaren inguruan» izenburuaz idatzi dugun lan luze samarrear zehar ere.

Bestalde, ikusi ere inoiz ikusi dugu *ai* diptongoa *ei* bihurtzeko joera, Aezkoako auzo-mintzaera oroitarazten duena. Hona hitz batzuk: *zeidan*, *Luzeide*, *einbeste*, *zeintu*, *deike*, *izein*, *orei* eta *ezpeitu*, adibidez.

Hemengo emaitzetan, bestalde, ‘*behi* + *a*’ = *beia* / *beya* dugu ohiki, eta ‘*unai* + *a*’ = *unaia* / *unaya*, Artzibar aldean aurkitu *beä*, *anaä* eta antzekoak nekez aditu ditugula.

¹ «Bonaparte ondareko eskuizkribuak – Hegoaldeko goi-nafarrera» izenburuko liburuen azalean ageri da hau.

Azkenik eta gure ohiturari jarraiki, bi eratako azentuak erabili ditugula esan beharrean gara: indar edo intentsitate handikoa (´), bat, eta hori baino txikiagokoa (`), bestea.

SAIO HONETAKO BERRIEMAILEEN ZERRENDA

Auritzen

Micaela (85 urte) eta Juanita (81) Larrañeta Iturri, 1985ean.

Aita Orbaizetakoa zuten eta ama Garraldakoa, baina gaztetanik aurizartua.

Margarita (77 urte) eta Maria Josefa (79) Irigarai Errea, 1985ean.

Margarita bera, lau urte beranduago, 1989an.

Gurasoak ere, biak auriztarrak ziren.

Joaquín Zilbeti Arostegi (76 urte), 1986an.

Joaquín bera, hiru urte beranduago, 1989an.

Aita auriztarra izan zuen euskaraz amak baino hobeki egiten omen zuena, hau, Orbaizetakoa izan arren, gazte denboran herritik kanpo egona zelako.

Orreagan

Bernardo Etxeberria Paris (60 urte), 1989an.

Aita Orreagakoa zuen eta ama luzaidarra.

—oOo—

Auritz

Urdoze etxeko grabazioa (1985).

Micaela Larrañeta Iturri (M), eta Juanita Larrañeta Iturri (J).

‘Izar eder bat degu’ Gabon-kantaren hondarrak²

M: Ai! ník oái péna áundia, baña...

- Denbora hartan nola ateratzen ziren?

J: Pues... esto, nóla?... pa las pieles ¿cómo se dice?

- Larrua?

M: Larrúa, bai! larruéikin.

J: T’ártu, zú larrúa? ta gèro albárrak? ta... tanbórra? èztakít, ník ez e... y, ta fàten tzirén? ta... kantàtzen duté? ta géro...

M: ‘Égu? egú... jáio báita, guré...’. Ník badakít euskárazko... nóla, nóla da? bádakit ník bat, euskáraz... (kantuz): ‘Beleneraño, salto ta brinkoz egiñez’.

J: Ah! eso es de un villancico...

M: (kantuz).

² Kantu hau, agian hain zabaldurik ez dagoena, Oreretako Ereintza Elkarteak 1999an plazaratu zuen ‘Olentzero’ izeneko diskoan dakusagu. Micaela Larrañetak kantaturiko zatia honakoa dugu: ‘Goazen, goazen, Belenera / saltoka brinko egiñaz / Ai! Haurtxo politxo, alai ta edertxo / ikusiko ez dana hura bezelakorik / hura bezelakorik’.

Guazen, guazen, Beleneraño
Salto ta brinkoz egiñez
Ai! aurtxo politto
Grazioso edertxo
Ikusiko etzaurade, -tzalakori
Ura bezalakori

J: Yo no sé si dirá bien, eh?... Después ¡siempre! pero ahora ya esto no; ahora, que cantos en la iglesia, en los oficios, siempre. Más que en la Aezkoa.

M: (kantuz berriro).

Jesus, nola jaio ura
Portale batean
Jangoikoa zeruan
Pakea lurrean

M: Eztakít nik.

J: Eso ya no sé si dirá bien, o si estará... No, no, me parece que no va bien.

- No importa; erran, erran... 'Hura bezalakorik...'

M: 'Eztéla úra bezélakorik' errának nai dú... kántua, bàña... záude; ói... amá! ¡qué pena!

- (Bultzatuz): 'Ai! aurtxo politto, grazioso, edertxo...'

M: Íkusíko éz... úra déla, zalakorik? gúra bézelakórik?... gúra bezèlakórik! Jangóikoa bezàlakorik! Óri dá... éztakít, no-no...

(Gure artean zen Itziar Mikeleizek, geroago ageriko den Maria Josefa Irigarairen alabak, esku hartu zuen galdera batzuk eginez): Eta don Fructuosok ez zekien euskeraz?

J: Ez, ez, pero... pero cantábamos mucho en vasco, ¡uuh! ¡mucho!

- Nongoa zen?

(M eta Jren ahizpa Inocencia): Del valle de Erro, me parece.

(Itziar): Baina, don Simón baino lehenago? edo gero egon da?

M: Don Simón lénago, bai,

(Itziar): Lehenago; eta gero don Fructuoso...

M: No.... béste batzúk, béste batzúk...

J: Sí, bída, bída, bída zirén, bai; ta géro Don Fructuoso, oitabóst úrte.

- Eta bera egon zen bitartean ere euskaraz kantatzen zen...

J: Kantatzén? bai... báí-bai, bàña gútxiago, gúttiago.

M: Egón zén emén apéza...

J: 'Gúziz garbía', acabábamos, bai, y después eso también se ha perdido; lo único que se queda: 'Abe, abe, María' y... 'gúztiz garbía'. Yo no valgo nada... ¡no valgo nada!

M: El coro que dirige Joxé... Joxé se llamaba mi hermano, Joxé, que por cierto murió en...

- Erran, erran euskaraz...

M: Pues, era... úra zén, diríjitzen zuéna kóroa, ta bétí, bétí, pues... euskáraz; bétí euskáraz!

(Itziar): Ba, hemengo koroa? elizan-ta?

M: Elízan euskáraz éz e... ordúan...

(Itziar): Baina koroa zer zen, elizan kantatzeko bakarrik edo beste lekutan ere bai?

M: Béire! béste... lekútan!

(Itziar): Leku guztietan?

M: Bai! léku gútziretán! aín degú, zenbái(t) euskáraz. Ta géro etórtzen tzirén, kláro! orái e... bezála, esto... gípuzkoan(o)ák eta... óla, yéndeá; ba... juáten tzirén, betí, ayén korúra; ayèn korurá? ta dénak... aízside.

San Juan bezpera eta Aita Donostiaren aipamena

- Hemen, San Juan bezperan, egiten zen sua?

M: Bai.

- Eta gero, gazteek-eta, egiten zuten jauzi haren gainetik?

M: Bai.

- Eta zer erraten zuten?

M: Orí eztákit. Ah! bai, bai, bai... bàdakizú zé erráten tzutén?

- Hori nahi dut jakin...

M: «Sárna Gipuzkoára ta gária Nabárrara».

- Bai, e? Gipuzkoara? zergatik?

M: Bai, orí bai, óri, óri erráten (t)zutén.

- Zergatik?

M: Éztakít...

- Eta hori bertzerik ez zuten erraten? gipuzkoarrak gaixtoak izanen ginen...

M: (barrez) Klaró! nik usté baiétz! Ta orái nóla zauzte?

- On eta zintzoak...

M: Onák? gúak [sic] báí, berríz; zárrak báí onák, gú zárrak bai, onák.

- Gazteak ez?

M: Bai, badíre, gázte áunítz? badiré, bàña, báí beña órduan... 'nacionalista vasco', óla, zen? gáuz óna; emén? pues, gu? bétí... bétí. Gùre áitak báí, bázakín kantátzen ta bázakín áunitz, ta bazákién áunitz, áuniz gáutza. Ta etórrí zén, egún batéz, Áita Donósti, Áita Donósti, eta... nóla? ¿cómo se llama-ba allá? nóla...?

J: ¡Ah! ¿qué? ¿don Santiago? ¿Bengoetxea? Bengoetxea, que era... ¿que era un violinista?

M: Sí; ta... iba, arrí? espíatzen tzuén... Áita Donóstia? pues...

- Eta ze kantu zen? oroitzen zarete?

M: Ui-oil! ez náiz oróitzen bátre!

J: Bai, bázen... 'carrera ciclista', or, karríkan, ta gú kálean. Y ellos aquí [...].

M: Eta... hay el libro allí, juàn tzirién, esto... Lekározero; àn dagó nère aíta Tomás Larrañéta Itúrri.

J: ¡Ah! que... que ponía, ¿el nombre del aita ponía?

M: Sí, y todo. Y bailaron el Padre Donosti eta áitak, in tzutén...

- Dantza?

M: Ya! nóla... zirén dántzak et-ó³.

Ipuin txiki aski desitxuratua

J: Que hay chistes vascos muy salaös, que a mí me gusta mucho uno, no son más que dos palabras, pero... Había un hombre muy feo en... la Aezkoa,

³ 'et'o(r)o' ote da hori? litekeena da, Luzaiden, gutxi bada ere, erabiltzen baita.

me parece que era en Karayoa, y hacen batzarre; batzarre, la reunión, la junta. Ý... Alkáten...

M: Algáte yáuna!

J: Sí; esto... ¡vamos! que le tenía que decir una cosa. Y qué. Que si le salió un oso, a él ¿cómo diré yo?

M: Artzáya.

- ¿El oso? artza.

M: (zuzenduz) Ártza, bai.

J: Abántxu...

M: Abántxu yán nu; yan...

J: Que a la poco le comió. Y otro le contestó: «Bai! xu, góxoá xatéko!». Ejé! pa comer. Sí, de feo que era, que no estaba goxo pa comerlo. Fíjate el oso, eso que le contestó en vasco. Góxoá xatéko.

M: Itsúsia zén, bére⁴, gizón orí...

J: Tan feo o más que el oso.

M: Bai, bai, «Zu? góxoá satéko».

- Eta bertzeak, nola erran zion? 'me ha salido un oso', nola erran zuen?

M: Lèngo egúnian, fán nintzáleaik [sic], éztakit brabónera (?) édo... méndira édo... óla, atéa tze-... zeidán ártza, ta abántxu yán nuen, abántxu... no, está...

- Yan ninduen; 'abantxu' da 'casi'...

M: Bai, óri da, «abantxu yán nindue», báí. Ta, ba', bèrtze bát erra zá-, erran tzákon: «Bai, xu, góxoá xatéko» (barrez).

Familiaz zerbait

- Aita eta ama, nongoak ziren?

M: Áita? Òrbaizetaköa, Aézkoako ballékoa, eta áma? Garráldaköa.

- Beraz, biak aezkoarrak...

J: Báí-bai, bíak tziré(n).

- Baina ama zen etorria gazterik...

M: Bai, áma emén... t'etzutén, etzutén áurrik, eta áma, in tzutén, nola erràten dé euskárez? [sic] heredera, heredera de la casa, áma zén heredera. Eta géro áita, juán tzén Amériketa(r)a, bàña tratátzen tzutén, eta áita pástu zuén án, Amérikétán... bedrátzi úrte, bai, eta géro etórri zén? ta ezkóndu zen. Eta... zuén, il tzeláik, lauètanogéi eta... bedrátzi urte. Eta áma? áma? lauètanogéi ta séi urtetan. Ta ìn tzutén 'bodas de oro', bañá, bakárrik... familia.

- Eta zuek, nola duzue izena?

M: Nik? Micaela... Larrañeta Iturri.

- Eta zu, ahizpa zara?

J: Bai, Juanita; Inocencia⁵ también: Larrañeta Iturri... 'andaluzas'.

- Eta zenbat urte dituzue?

M: Nik... lauètanogéi eta bórz.

- Ongi zaude, ezta?

M: Óngi, bai, bàña ezín ibíli.

- Zerbait eduki behar...

⁴ 'beire' bide da hori, 'begira', alegia.

⁵ Inocencia izeneko beste ahizpa bat ere gurekin zegoen.

(Inocencia): Sí, pero ella dice que no debía de tener nada. ¡Qué va! ¡después de tantos años!... Ésta (J) ochenta y uno también.

- Eta zu franko gazteago...

(Inocencia): Para 74 voy.

M: Dénak zaártauk; gùre famíliá, áu da gàure famíliá... ondárria.

- Baina baduzue iloba bat ezkondurik, orain haur bat izan duena, sei urtez bat ere izan gabe. Orain kontent egonen zarete...

M: Bai, kontén, auníz kónten.

- Non bizi dira?

M: Garráldan.

- Etortzen dira bisita egitera eta?

M: Bai, etórtzen deré... áunitz etxétan.

- Eta ttikia, polita eta grazioso da? (hark kantaturikoa gogoan).

M: Bai, edérra! ta... graziósoa? oi! baña áunitz... Eta sártzen dá, ór sartzén dá... «Amátxi!»...

J: Le dice amátxi, a la abuela [...], amátxi a ella. A nosotras tías, tías, pero a ella amátxi!... Es tan bonito decir amatxi, aitatxi ¿verdad? parece que tiene doble cariño ¿verdad? claro, para nosotros... (jarraitu genuen pixka batean).

Martin Zurginenea etxeko grabazioa (1985).

Margarita Irigarai Errea, 77 urte.

Errege-egun bezperako zintzarri hotsak

- Hemen, urtezaharrez edo Gabon gauean edo, ateratzen zineten etxetik, kantuz edo limosna eske edo?

Ez-ez ¡qué va! ez-ez.

- Eta zenzerradarik edo, ez zen egiten? Errege-egun bezperan edo?

Bagíñe...-zén, t'egún... Errégen... egún bezperán? bai, béren zentzéroak, bai. Yoàten tzirén... karríkatik; karríkatik, mèza onduán? geró, arrosáriorren ondoán, lenágo etzén meza. Arrosáriorren onduán? yoàten tzirén, áur gúziak, zentzéroaki.

- Eta zer egiten zuten?

Karríkatík e... góiti ta béiti? ta... yótzen zenzéroa; bíba? eztakít nóla erràten tzutén: «Vivan los Reyes Magos» o éztakit zér.

- Eta nola erraten zuten, euskaraz ala erdaraz?

Ai! nik... erdáraz.

- Bai? 'Biba Erregeak' ez...

Ez! ez-ez-ez... «¡Vivan los Reyes Magos!», oixé da, e? bai, bàño... euskáraz ez.

Eguberrietan

- Eta Eguberri-bezperan, ez zenuten batere kantatzen?

Ez, éz-ez, lénago éz. Órai, órai así duté; orái, órai ya... orái're... aitú diré orái, eztakít bí urte edo... orái artió etzen. Orái bai, orái algártzen dute, ezta-kí(t), zèren... ikastólan edo ikastòlengátik edo, aitú edo, orái asi diré.

Inauteriaz zerbait

- Hemen egin dira inauteriak? karnabalak?

Karnabála? bai, bai.

- Nola ateratzen zen jendea karrikara?
¡Ah! pues... máscara bezalá.
- Ea, konta ezazu pixkat nola zen hura...
Ói-oi!... ejejé! ainbértze úrte, ní ez náiz oróitzen ere! No-no-no-no.
- Pixka bat bai, oroituko zara...
Ez... eztákit e, nóla ga-, gáten tzirén... maskàra bezála? bai, bàño zé erra-
ten tzuén? ez náiz oròitzen ní.
- Eta maskara hura, nolakoa zen, nolaz edo zerez egiten zuten?
Je! màikilaekín ta... bázuk e, ándreak, andrèak bezála, pàtzen tzirén,
bàño betí... gizonák bakárrik, e? bai, ándrèak ez. Ìten tzén... ìten tzutén?
pues, emàzte bezalá? bestitú? ta... olá, óla... gizonák ben... makílaekín? edo,
zèrbaitekín...
- Atorra handi edo luze batekin edo? atorra da?
Atorrá? ta... bàsko bezála, txáketá ta... óla, oláxen.
- Eta zer egiten zuten?
Ah! déus ere! ez náiz, ez náiz oróitzen ní!
- Dantzatu edo, nesken gibeletik ibili, edo...
Karríkatik góiti ta béiti ta dantzátu, éztakit ta ála... zé músika? eztakít zé
músika izàin tzirén... akáso kordeóna edo ála. Txístu eztén o, ez náiz
oroitzén, txístu... ník éz nue zera, ya.
- Eta eskoak edo, ezelak edo...
Bai! ói-oi amá! éskobák etá... xàatóak eta, gáuza oiekín.
- Izutzen zituzten neskak?
Néskak... néskan gibeletík bai, bère... itsásaekín ta... makílekí ta olá;
olá(t)xe.

Sanjuanetan

- San Juan bezperan, zer egiten zen?
Orí? pues el Tríbuli⁶.
- Zer da Tribuli hori?
E... mutíkoa(k), kantátú? neskátoak ibiltzen gíntuen... pareán? olaxé?
t' Ayúntamentuán pàtzen tzirén, íru etxetán? ála, sílla... batekín,
Ayúntamentuá ta... apezá, eta nórbait ála, mílitará? teniénte eo ála... nórbait
zaiotén? eta... ayèn altzinián? dantzátu zíre, dantzátu ze(n); orái ere báí iten
dúte, e?
- Nola da Tribuli hori? oroitzen zara musikaz?

Sí; (kantatua):
Al pasar el tríbuli
El tríbuli, el tríbuli
Al pasar el tríbuli
La noche de San Juan.
Al pasar el tríbuli
El tríbuli...

Bai, óixe da dená, bàña...

- Hori, besterik ez? beste letraren bat ere izanen du...

⁶ Iribarrenen VN-n zera dakusagu: TRÍBULI. O *tribuli*: *Tilburi* [Ribera tudelana].

Éz-ez-ez! óri bakarrik, baño... itèn tzutén... íru, íru gáuza. Lemìzik bát? eta géro aldérdi... aldèrdi ona olá? eta... buélta emán? ta, olá.

- Zer hiru gauza ziren horiek? lenhendabizi, zer?

Lemíxik óla.

- Ah! oinekin edo zangoekin edo?

Bai, zangoékin, déna zangoekín, ta... ta bèsoekí, eta geró... buélta. Bueltá... astéko bèrtze... alderá? pues màten tzutén buélta bat eta geró, bertzetík? pues bértze buélta. Ta óla.

- Eta egiten zen sua?

Bai!... báí-bai.

- Zer egiten zen suarekin?

Saltátu! dénak! bai, mútiko gúziak ta yénde guziak.

- Nondik?

Íru... íru etxétan; bát góiti... gòitián? bértzea... erdián? eta bértze... az-kéneko etxeán, olá⁷. Eta antxé? ántxe pàsten tzirén... Ayùntamentoá, eta yá etxé-, etxekoák? atrátzen tzutén... silla batzúk? eta, géro pues zér legatzekó⁸, kópa... pasták eo, zerbáit.

- Eta gazteek, zer egiten zuten?

Oixé! saltatú! dantzátu onduán? yoán... surá? ta, saltátu dénak, akítu... akítu artiókua. Oixé.

- Eta saltatzean, zerbait erraten zuten?

Ez!

- Ez? «Sarna fuera» edo...

Éz-ez-ez, óri ez. Lénago ez bàlin bazén, ník ez náiz oróitzen, ez (Urdoze etxeko Micaela Larrañeta, baina, oroitzen).

Eztiaz zerbait

- Eztia izan da hemen?

Bai, bazén lénagó bai. Guk? gur étxe... gur ètxeán? bágínue; bañó, íl tzen nère amá? ta géro... eztákit, nére amá... gaixué! béra iten tzún gáuz guzia, éztia. Bèño eri zén? ta géro yá dejó.

- Gauza horrek, 'la colmena', nola du izena? erlauntza, erlesaskia edo?

(Hortzez ezezka) Ui! ¡qué tonta!... espera, gáten záit.

- Non paratzen ziren horiek?

Etxín gibélean!

- Zerbaiten azpian edo?

Bai, ála an... álki bezalá, ála... bànko bát? eta arén pená⁹.

- Haren gainean? aulkiaren gañean?

Áren gañeán, bai.

- Eta horri nola erraten zaio? erletokia edo?

Ez, éz-ez-ez... erlétokía ez.

- Eta zuk bildu duzu eztia?

Ník ez.

⁷ Juan Garmendia Larrañaga etnógrafo zendu berriak esaten digu zein diren etxe hauek: «Una en frente de la casa *Trigaray*—que la situamos hacia el centro de la Villa— y las dos restantes delante de las casas de *Mardi* y *Ayestarán*, en cada extremo del pueblo» (*Solsticio de Verano (I) Festividad de San Juan Bautista* - 1987).

⁸ 'Zerbait hartzeko' ote da hori?

⁹ 'pean' bide da hori, jarraian 'gainean' ezartzen zela onarturik ere.

- Nork biltzen zuen? aitak?

Guk? kuré amá; bíltzen tzuén yagó...

- Eta nola, nola biltzen zuen? konta ezazu nola egiten zuen...

Nóla? il... il, nóla erraten dá? 'la abeja'?

- Erlea.

Erléak? il... ála, atzúfreéki.

- Ah, bai?

Bai, azúfrekín ta... oí, kèa oyekín? il, eta, géro il onduán? kéndu panalák? eta, ta géro, ála, mákina batekín?... ála, mákina batekín, aplástatú, eztakít nóla erraten dá...

- Bai, zapaldu edo zanpatu edo...

Zapàldu edo olá? eta txárra batetik? pues, atrátzen tzén... éztia.

- 'Zapaldu' edo 'zanpatu', nola erraten dá?

Zanpátu dá... 'yo', e? zapaldú da... óixe.

- Orduan, 'panala', e?

Panála, bai.

- Eta saskiaren izenaz ez zara oroitzen?

Ez-ez-ez-ez... ¡qué va!... nère aizpák bai, oróituko dá, ník baño géiago. Ói amá!...

Eultzia lehenagoko eran ez

- Eultzia egin duzu? 'la parva'...

'La parva'? zérekín?

- Badakizu zer den, ezta?

Bai, báí baño emén, emén etzáiken párb-, étzen itén, ìten tzén... makína bateki. Déna botátzen tzén arát? eta, ayékin iten tzén. Ez, emén ézta itén párb- ba alá... ála nóla iten dá géro, errietán? éz-ez-éz, óyek éz. Pàtzen tzutén errí... dènendakó? mákina bát ekártzen tzuén eztákit núndik, eta arrékin iten tzú- ten.

Matatxerria

- Zerria ikusi duzu hiltzen? bai?... Non egoten zen zerria?

Emén, erràten dá...

- Txerritoki, txerritegi, urdandegi, edo...

Txerritógie, bai. Ta geró, ta andík atrá? atrà korralerá? eta géro... íru, íru edo láu gizon? àrtzen tzutén? ta pátu... pátu mayèn gañeán? eta... el matatxí, matatxérrí? (er)rátén tzutén, zèren... kártzen tzutén. Bàña úra? pátzen tzuén ala... 'el gancho', erràten tzutén e, pàtzen tzuén... emendík? eta ártzen tzuén gántxotik olá, lepòtik? eta orduán, sártzen tzuén náb(a)la. Ta geró andré bat, ála... nóla erraten dá? bañera batekín? eta, andík? nàsirík, bóta odól guzié? ta geró, ya... ar(r)ekín? arekín? pástu... pasadòre aundi batetik? eta, eltzé batera. Kéndú... kéndu ziotéla, emén, e... odóla? pues... eztakít.

- Zikintzen zen?

Zikintzen ez... ártzen tzuén ála, gáuzak, odóla... ez bazén déna... óngi loditú? pues, kaldéra pastéra, pástu... eltzé batera. Eta orí, tripòtak itekó, aldatú edo altxatú. Altxatú eta geró, pues, orduán... gizonák? pues, lenagó... érre, érre zutén e... tzérria. Orái, ìten duté... gèyagó... úr béroeki, ur, orrá. Geró kéndu... eta kéndi-... kénditui(k) ongí? eta géro ebakí? ta... trípa gú- ziaak átra bañera batetí(k)?

- Bañera batera?

Bañera baterá? eta urá? pues, emázteak... nóla erraten dá 'separar'?

- Berezi edo?

Bueno, berexí... intestino guzié...

- Nola erraten da 'intestino'?

Érzeakí! erzeák? eta, batzúk e... tripòtaindáko? bértze át e... txistòrren-dáko? eta... olá. Ta geró... bai, txistòrrendakó... itèn tzutén, lenagó denén-dako, baño birikendako géiago. Orái itxetará jùten diré... méé-méak, eta orduán? pues, oyék patzen duté... núnai, mùnek ék? edo... Ta geró? pues, mán... xanóak? erraten dá (t)xanóak, eztákit; kéntzen duté... ála, gàuз batzúk, gàuз batzúk, pues e... gizònendakó, afária edo, edo beréndua artze-kó? erraten dá (t)xánöak.

Eta pàtzen dá ayék? eta zèrbaitekín? pues, gizonák? or, akìtu onduán? ya-tén dute. Eta geró? pues, ya, bértze... egúna? egúnean? pues, pàrtitú; partìtu... txérria? eta... ordúan yá, àrageá? batzúk e... txoriziendáko? bértzeak é... tripóte o... txistòrrendáko? ta bértzeak é birikendáko? betí be-... beré-xik.

- Ongi kontatu duzu. Erran duzu orain gizonak urez garbitzen dutela...

Oái bai.

- Eta lehen, nola garbitzen zuten?

Leén? eztakít nóla erráten dá 'helecho'.

- 'Iratzea' edo?

Irátzeá? in... 'hoguera' bát? eta án, án txérria. Ta txe-, txerria... errè zu-tén? orrék-, oyékin, ála, irátzez, irátzeáki, bai; orái ez. Kláro! gelditzen dá... obékiago ála, úraiki, gárbiago. Bàño orái? oráiko... matatxèrriá? -matatxèrri erràten dá-, màtatxèrri iten dú... gásekin. Pátzen dú... botélla bat gás? eta orrekín ertzén du.

- Bai, e?

Orí, e? emén... kúsi dút ní óla.

- Hori, erretzeko?

Orá, errétzetzéko [sic], bai. Eztakít etzén... nóla, nóla iten dú? eztákit baño... gasékin itén du.

- Lehen erran duzu gizonak, hil ondoan, txerria altxatzen zutela?

Altxátu, nóla? ah! zér, dilíndan pátu? bai...

- 'Altxatu', zer da?

Altxátu? 'levantar'.

- Eta dilindan paratzen zuten?

Dilindán? bai, bai-bai.

- Nondik?

Beh! edozéin... iguál ére... an, kanpöán edo, iguál orái kánpoan eztáike pátu, tzèren ainbértze yénde... kaixóa bàlin badá? pues éz, ez. Orái? pues, e... sukaldeán? sukalde... nóla erràten dá... 'entrada'?

- Ataria?

Atárian ez, atària dá... 'puerta', e?

- Ah, bai; pues e... eztakit, eskaratza edo?

Eskarátzean! eskarátzean pátzen... pàtzen duté dilindán? eta, bertzé... egúnan ártio, ta ór. Orduán? bértze eguneán? pues... partítzen da, tzérrie.

- Eta nola altxatzen dute? karga handia izaten baitu tzerriak...

Buuuh! bàña pátzen duté éztakit... non.

- Soka batekin edo?

Sóka batekín eta... tzerbáit pátu edo, paátu... badút, órtxe bádíré... puénte oyétaik edo, eta ándik! pástu... soká? eta án patú dilindán, olaxé? eta... lótu, iguál, barándan. Badakizú zé barándan... utsík badiré, lenaókoak ala... róble, róble bezála. Eta andík, ta askí in zutén... sújetátzeko. Olaxé, bai.

- Eta txerriaren parte batzuk ez ziren gatzatzen?

Bai, orí bai.

- Hori noiz egiten zen, eta zertarako?

Bueno, iten dá... egún, bí egún edo íru pastú? patzen dá, ála... buélta emán... ála, zangoán? èdo ni eztákit nóla erráten dá 'delanteros', eztákit nóla. Bueno, pàtu alá? botátzeko zú... odòl guzí? alá? pátu zerbáit gañeán? péso bat, botátzeko odolá? eta geró, pues... óla erratekó? con... baratzúriekín ta gatzakí? eta ùraekí? garbitu óngi? eta geró botá... gatzá, gätz anítz, eta gañeán pues... píz- bat, ála.

- Eta gantzak, urinak eta gauza horiek?

Ah! oí iten dá... desítén dá, íteko lómoak, jatekó? eta géro... ègin oí? óngi-aúngi màtxakatú? ta, iten diré... tórta de txantxigór, bai, txàntxigorrá.

*Orreagako prozesioa*¹⁰

- Eta Orreagako... xentorale edo, erromeria edo, beila... nola erraten da? Èz-ez-éz! béila?

- Nola erraten da 'la peregrinación a Roncesvalles'?

Orreágako prozesióna.

- Bai? oroitzen zara? orain ere eginen da...

Ah, bai! iten dugú, bai.

- Baina garai batean etortzen ziren beste herri batzuetakoak ere, ezta?

Bai, Arzétik, Arzetík eta, Arzéa ta... Oròz-Betelú.

- Oroitzen zara nola etortzen ziren Artzibartik eta Oroz Betelutik?

Bai, ta órai ere báí.

- Eta nola etortzen dira? nondik? zein dira? zein herritakoak eta horrelakoak...

Arrietá? Billanuebá?... eta Sàraguetá? Lùsarretá?...

- Uritz? Nagore?...

Urítz? Urítz ere báí, Nàgoré. Eta géro, Oròtz-Betelú?... ondóko Aurítz; ortík Oróz-Betelú bakarrík nik uste, Fabriká ta... Oróz, bakarrík, nik úste, e? ézta geiágo or.

- Eta zer, noiz etortzen ziren eta ze ordutan eta...?

Pròzesioná?... Arzéköa; Arzéköa dá limizíköa, buéno lemizíköa ez dá, Luzéideköa, baño gerón [sic]... Artzéköa. Ta, ìbil diré... ámarretán, amár t'erdietán, ta tòrtzen diré... dének, érrí guzi oyék? e... Bíllanuéba, Arriéta, ta... Lúsarréta, Saraguéta, Tsaraguéta ta... Urítz? eta, èztakít, geiágo ere báí.

- Nagore, naski?

Nagóre? ta... errí batzúk, eztákit nun, éz naiz oróitzen orá(i), oráí? dénak bére krúzaikí? kruzeá? e... parróko... elízako... kruzeá? kàrtzen du bát eta... géro bertzeák? bére krúzeekí(n). Eta... bestítu... ála, túnika... béltx oiekí?

¹⁰ Honen antzeko testu bat «Hegoaldeko goi-nafarreraren azentua dela-ta (hurbiltze-saiakera)» saioan argitaratu zen (FLV, 60).

zinturóna... kordón bát, olaxé? eta tápatu bére... aúrpegia tàpatuá? móstrua bezalá! eta, ordík, alaxé're bére kruzéki.

Ìgu¹¹ diré... Béntaraño, eta án, án dénei, puéblo gúziei, pues, organizá-tzen... duté? prózesiona. Andík? àsten diré, pues lemixíkòak... lemítzikòak e, érrí batékòak te géro bertzekòák, bére kruzéeki. Eta géro... emendík?

- Eta hori, zein bentatan?

Bénta éz ze; Aurízpérriko Bénta ortan.

- Ah, bide-gurutze hartan, ez?

Or... tórtzen diré dénak eta Orózkòä... eta... dénak, ór geldìtzen diré? ta ór organízan... tuté... prózesionak. Orái, tortzéko? eztákit nóla... joàten diré, baño gañékoa, joatékòä? lemíziko... érriak? pàtzen diré lemízikòak. Eta óla, olá... eta geró? pues, azkená? azkéneko...

- Herrietakoak...

Erríétakoak. Eta... emendík? patzén, lemítziko... etxékòä? étxe, etxé, étxe anímimal (?), Auritzén? patzén... patzén duté... kruzéák, olaxé?

- Buru gainean edo?

Kruz gañéan? eta... kantátzen duté... letánia. Eta pástu ártio... érria? gá-ten diré... olá(t)xe, krúzeeki, ta géro berríz, gàten diré...

- Ah, honela, ezta?

Óla dá, olá, olá... óla, óla, kruzéá olá.

- Bizkar gainean edo...

Ba, bizkár gañean. Eta géro? géro... pástu ondòán? pàtzen dioté ála: besú... óla, bésoak bezála! bésoan bezála, pátzen da. Zéren, dui kabé... dui kabé... nekàtzen diré anítz olá, káteak, ta òrrengatík. Ta, kàrtzen duté, kantatzén... kantú? letanía, letanía guziá? kantátzen dute.

- Latinez?

Bai, latínez, latínez. Zéren, béti kantátzen dú... errí batekuá bat, eta bér-tzeak kontéstatu. Oláxe, bai.

- Eta ez dute almortzurik egiten?

Dui kabé... ìten duté an, an... Béntakòak, an, Fèrminbéntan? an, án iten duté, bai, án itén dute.

- Eta gero, hemen, Aurizko herria atzean, gibelean utzi eta abiatzen dira Orreagara...

Orreágara, bai, bai.

- Eta bide horretan, zer egiten dute?

Pues, kántuz, kántuz, bai.

- Eta ondoren?

Zer, an? eztákít, ník usté Sálbe... kantátzen, kantátuko dutén, or, sártu ondoán elízan, ník usté, e? ník ez... ez náiz egón! nóla...?

- Haien egunean ez zara egon...

Ez-ez-ez... án mezán ez. Betí... kláro, kusten dú emendík? ène etxetík? eta...

- Aunitz etortzen dira?

Bai, fránko! aurtén torri diré aunitz. Eta... pènitenziák? áunitz, ére bai. Dui kábe... badiré... kanpoán áuniz baño tórtzen deré... egúnondo bezála, orái.

¹¹ 'igo' ote da hori? bitxia iruditzen zaigu, inguru hauetan, ohiki, 'igan / igen' aditu baitugu.

- Horretarako biltzen dira...

Bai, bai, dénak; zèren... dá, igándeán? orréngatík, tòrtzen diré... géiágo.

- Eta bazkaldu, non egiten zuten?

Orreágan. Lenágo? lenágo dénák? dének kánpöan, kánpöan, itén zuten; baño órai? órai... priór... prior ói? pátzen dú ála... portxétan, e... árdiak eta gúziak? eta án, gúk eré an... ín ginuen; zèren déne pazkàtzen duté... an. Eta áunitz orái, tòrtzen diré on'et'óro, óla Aurítz, Aurítzera bazkáltzera, pero emén lenagó ez; kártzen duté... arrańák eta... txingarrák eta... Jabiéra (!) edo, bai, dénetáik ta oietáik eta, gu? ez, Amabírjińein... Belaián? lénago ála...pàtu zutén ta...

- 'En el prado', ezta?

Bai, eta án... dének an, bázkaltzen tzute; baño?... bėti, bėti eztála óna eré... an, àn egotekó? ta, orréngatík orái... xáten duté...

- Eta gero, arratsaldean, itzultzen dira bakoitza bere herrira?

Ah, bai, óla dének, dének; bueno, bátzuk geldítzen diré emén, baño... orái áunitz kótxeak baitíre bàña... oooh! orái, éztire ainbértze buéltatu ála, prozesióna.

- Eta zu haur edo gazte zinelarik, peregrino haiek euskaraz kantatzen zuten?

Emén? bai... báí-bái.

- 'Beilari' ez zen erraten? 'beilari'? 'beilak' edo...?

Ah, oyék? oyék ez, ez.

- Nork kantatzen zuen euskaraz orduan?

Guk! gú, juntátzen egún bera juáte (?) ere báí.

- Zer kantatzen zenuten?

Kántuz oyek é, ejé!... Amabirjińein kántuz eta olá(t)xe.

- Badakizu Amabirjinari egin kanturik?

Óiii... oyétaik él... bai. Kantátzen ginuén e... elízan ere báí, euskáraz emén.

Aurizko biztanlegoa

- Zenbat familia dira orain Auritzen eta zenbat ziren zu haur zinelarik?

Ui-úi!... áunitz, bázire, bàña órai... Báziren án, ui!... zénbat? láuegún ta geiagó? lenágo; lauegún ta... berrogéita irú? berrogèita íru.. edo géigo, bai, lénago, ta orái? eztákit biegun... baldin badién¹²... ez-ez, eztá geiagó.

- Eta Aurizberrin?

Auzperrín e, oái bai, Auzpérrin áunitz bádire.

- Baina hemen baino gutiago...

Éz-ez-ez-ez! kéba! andík, andík éztie gán ainbértze, éz eta... ála, yènde gazteák? eztíre gán... èmen bezála!

- Eta hemengoak nora joan dira?

Iruñéra!... ník usté Iruñéra, gañerá, an, enpleàtzea án? eta... eta ezkòndu án? edo... án izan díre áunitz.

Alor- etaazienda-bedeinkapenak

- Lehen, hemen, bedeinkatzen ziren alorrak eta?

Bai... bai-bái; ta orái ere báí!

¹² Margaritak, kasu honetan, zehar galdera erabili ordez baldintzazko era erabili zuen.

- Zer baitetarik defendatzeko? saguak eta...
- Ník eztakít ála, ála... gáuzak é, gáuza okétaik e, ník eztakít nola errán, zèren... lusagárrak eta gáuz oyekí... játen badituté? pues, óngi etortzéko ta...
- Eta San Anton egunean festa egiten zen?
- San Antón egúnian báí, atrátzen tzén... apezá? bére monagílloekí? bére... isòpoakí? ta, kártzen tzigutén... aziènda guziák?... elizáin... aterá? denék? an, eta...
- Elizaren atarira?
- Elizáin atán, bai, ála... útzitiár dugu. Gu inguruán, denák, aziènda guziák? eta orduàn apezák, pues, beikàtzen tzué, eta...
- Aurizko ganadu-feria handiaz*
- Hemen, denbora batean, izaten zen feria handia, ez?
- Ah! bai, baño buuuh!...
- Zerena? konta ezazu feria nolakoa zen, nondik etortzen ziren, zer ekar-tzen zuten...
- Bai! dénetaik! denék e ekàrtzen zuten: txérriak, béiak eta... azié-... nóla? zálldiak, dének ziénik, dének kàrtzen zúten. Eta... bazén féria? eméngo... regàtxo nitzúnin (?) gibélean? eta ór, pàtzen tzutén féria, orrá. Eta orduán? ói-oi-oi!... baño dénetáik, denétaik, érrí guzietík... tortzén tzire; uh! dénetaik: Arózköak¹³, Aézkoatík, Érrótík, ixtín (?) eta oyék, Luzàidetík...
- Artzetik ere bai?
- Bái-bai, uh! bai, dénak; Artzétik kàrtzen (t)zutén... aziènda; bàdakizú? eta pàtzen tzutén...
- Urepel eta horietarik ere bai?
- Denétaik! bai-bai, ba.
- Eta Agoiztik ere etortzen ziren?
- Bái-bai, uh! bái-bai.
- Agoitz jada Longida da...
- Lóngida, baño... tórtzen tziren, bai, bái-bai. Eta oráí? oráí así dire eré... peregrinazioá... Orrèagará, así diré tórtzen-de, Agóiztik, bai, ta oràí artió? étziren torrí. Eta geró patzén zutén óik puésto andiak! buuuh!... izígarría! ta ñóra yo. Órai bàdakizú, tratánteak, gatén diré etxetík? etxé-etxitík? eta, buh!... adiós! oráí éztire, sàltzen duté etxetík? bai, aziendák eta, éz dire ya, éz-tire ya. Baño oráí? in biár duté... konkúrso, áurten, emén; baño... áundia, e? èrrí gúzietik, éldu dire, eldú dire. Éztakigú, e... férietan, ník uste, sep-tiènbr'o.
- Eta ferian zer beste azienda-klase saltzen da?
- Ói! dénetaik! txérria, béia, zálldiak eta... txíkiak, béiaín... nóla erraten dá?
- Txalak edo txokorrek edo? 'ternero', nola erraten da? zokorro edo aratxe edo nola?
- Arétxea... arétzea.
- Eta ardiak eta ahuntzak ere bai?
- Auntzeák? ezpáitire orai, ez, geiagó bai. Ah! lenagó bázire, baño orai ez; kéndu zutén déna.
- Eta hegaztiak ere bai? oiloak eta holako gauzak?

¹³ 'Orozkoak' esan nahi izan ote zuen, agian?

Ez! gáúza oiek... aziénda bakarrík.
 - Eta tendereteak ere paratzen ziren?
 Ui! lénago áunitz, e? orái ez, orái gútti. Ba... tórtzen dá orańík? lénago-koá ere báí, e... Jesús! nóla érten da?... aixkóra; aizkóra...
 - Saltzaileak edo?
 Bai, aizkór saltzaileá baño... báí; tòrtzen dá lenágotik eta orái ere báí. Aizkórák eta... eta kolláreak, zentzéroak, bai... zintzárriak, bai, oiétaik.
 - Eta zer beste? kollaronak, kaikuak...?
 Ez, ez-ez-ez, óyek, óyek... óyek; léno, orái ez.
 - Saltzailerik gehienak nongoak izaten dira? baztandarrak edo?
 Ez, ez, eméndik, eztákit Billabatík edo... Iruñetik edo... órtik, órtik eldú dire.
 - Tratante famaturen bat izan da hemen?
 Izán da baño órai ez, ez. Bàtzen bát, tratànte aundía, Fernandíco. Fernàndicó da... De Fernandico erràten tzutén, tzèren... beré etxéa dá 'Fernandíkon étxea'. Béra ez, bera zén Otegí, baño... Fernandico.
 - Eta nondik nora ibiltzen zen hura?
 Ui! erri gúzietan! uiii!... báí-bai, áunitz, érrí gúzietan.
 (Halako batean Margaritaren ahizpa Maria Josefa, gurera etorri eta, elkarriketan esku hartzen hasi zen).

Eliz kantu baten hondarra

- Nola zen kantu hori?
 Mjos: Grabàtzenzú? ortás?
 Marg: T'éré, 'Alabántza María' baño, orái eztúgu kantátzen.
 Mjos: Ta zér egíten duzu?
 Marg: Sálbe!... badakizú, badakizú sálbe... béra? sálbe... bádakizu ái-, áita ta ámen...
 Mjos: Bai, amák gooràtzen tzíden, baño lemíx atzéra juan. Ói sartú ondoán? elíza zén, baño sártu baño lén? ta bídian? bídian? bėti euskaráz aitzen giné.
 Marg: Bai, orái ere báí kantàtzen duté, baño ník eztakit zé...
 Mjos: Nik? oráin e altxátuak ditut, en fin, Donóstian? libúru áyek? zárrak? ibíltzen ginuének. Ta, inázi nión e, karrázi nión, mmm... Ánjele¹⁴... libúru oyék etá, t'altxátu or.
 - 'Altxatua' zer da? ¿escondido? ¿guardado?
 Mjos: Guardáo, ba, altxátua; guk ála erraten dugú, altxátua.
 Marg: Górde...
 - Tira, aber 'Alabantza Maria' ematen duzuen...
 Marg: Baño nóla de?... ník éz naiz oroitzén, nóla... dén?
 (Biek batera, kantuz, Amabirjina Lurdekoari kantatu ohi zaion melodia erabiliz).

Alabantza Maria
 Sortzez garbiari
 da guri¹⁵

¹⁴ Angel hau Aingeru Irigarai zen, *Larreko* idazle eta zirujau ospetsuaren semea, Margarita eta Maria Josefa ahizpentzat lehengusu propioa, hauek *Larreko*ren anaia baten alabak baitziren.

¹⁵ 'gure' izango da hori, noski.

Dana maiteari
 Abe, abe, abe Maria
 Abe, abe, sortzez garbia

Mjos: Bai, Donóstian eré? gurè parrokián alá kanta[tzen dute].

- 'Abe, abe, abe' hori ezaguna da...

Mjos: Bai, ezáguna dá.

- Eta besterik bada? segitzen du horrek edo?...

Marg: Bai, segítzen dú, baño [...].

Mjos: Bai, papèri kabé, nóla da?

- Papera norbaitek izanen du gorderik...

Mjos: Ník badákit zutelá zerbáit. Zu zará lagún o... José Ánjelen lagúna?

- Bai.

Mjos: Pues ník emain diót...

- Joanen naiz zure etxera nahi baduzu, Donostian bizi naiz eta, badakizu.

Mjos: Ah! ah, bueno (Gero, baina, gure asmoa ez genuen gauzatu).

*'Diot' eta 'dakot'en arteko lehia*¹⁶

- Hemen nola erraten duzue? 'galdin diot' ala 'galdin dakot'?

Mjos: Galdín diot. Gúk ála erran dugú.

- Zuen aitamek nola erraten zuten? 'gizon batek bertzeari eman dio sagarra' edo 'eman dako sagarra'?

Mjos: (ezezko doinuz) Emán dakó sagarrá?... 'emán dio'... 'emán dio'.
 Nik usté, guk alá erraten ginuén.

Marg: (ahizpari) Alá, ála erran dut ník, eré; ník? alá errán diot.

- Eta orduan, atzo, 'aitak semeari eman zion'?

Mjos: Bai, 'emán tzion', bai, bai, bai.

- 'Eman zekon', ez?

Mjos: 'Ĕman tzekón' ez.

- Hori Aezkoa aldean...

Mjos: Aézkoarra.

- Baina ník aditua nuen hemen ere forma horiek sartuak zirela...

Mjos: Bai, kláro, or, Urdózen itxeán segúro erráin tzutelá ála, zengàtik zíren Orbáiztaköak, bére áitatamá, e? bíek tzirén ángoak.

- Zuen etxean ez, e?

Mjos: Ez!

- Eta aitetamak biak ziren hemengoak?

Mjos: Eménköak bérekoak. Ta gúre aítátxi ta amátátxi?... amátátxi? donózteberra, Doneztébeköa, eztá erraten ála? eta... aítátxi? eménkua bereköá... dénak eménko.

- Eta zuek, gaztetan, mintzatu zarete euskaraz Aurizberrikoekin?

Mjos: Aurizpèrrikoekí?

Marg: Bai, baño gútti, oooh!...

Mjos: Baño ordúan [...] bizitzen tziré(n). Bí erríak? béti asérre; oráíñ ez, e?

Marg: Orái ez, baño...

¹⁶ Arestian *Larreko* aipatu dugunez, zilegi bekigu esatea ezen honek, sistematikoki, *-io* gisako erak erabili zituela, saio honen bukaera aldeko Bibliografian ageri lanak kontsultatzetik ondoriozta daitekeenez.

- Bazen diferentziarik hemengo eta hango euskararen artean? ala igualtsu ziren?

Mjos: Éztakít, baño betí... e, yéndeak, éztakít, óbekiaó... ázten tzen eo, Aurítze(n)... señoría geyágo ze. (Ahizpari): Éz zen alá? betí [...] baño áundí-agó(b)a.

Maria Josefaren mintzairaren inguruan

- Zuk egiten duzun euskara hemen ikasi zenuena da?

Mjos: Eztazút erráin, jeje! no; zérgatik, emén? gúre amáekin étxian, euskáraz áitu ginén, e? bestenáz àsten tzén, 'makéta'... 'españóla' eta 'karabiné-ra'... t'alaxé. Ah, bai! entzún zazu; baño ordúan? idúki ginuén maéstro gaixtóa, bai, etzuén ikúsi náí ere.

- Nongoa zen?

Mjos: Eztakít.

- Euskalduna, ez?

Marg: ¡Bueno! ez, ez.

Mjos: Kanpótik ekárrí.

- Eh! euskaldunen artean ere izan dira horrelakoak...

Mjos: Baño, zé gogo góxua! artù ginuén eremán tzutélaik... emán tzutén eméndik. Ta geró? izan ginuén... Iruñekóá; Iruñekóa zén?... (ahizpari): Arándia?...

Marg: Baño urá... zén maéstro, maèstro oná? baño, euskáraz ez.

- Baina ez zen euskararen kontrakoa ere...

Mjos: Ez! ez-ez-ez... fína zé. Bàña íl tzutén... anáya; ya, láu anáyak íl tzute.

- Eta gero joan zinen Iruñera bizitzera?

Mjos: Bizítzera, ezkóndu nintzé Iruñéra...

- Baina zuk egin duzun euskara txikitan aitamekin ikasi zenuena da, ezta?

Mjos: Bai, bai, bértan, bàña nási naiz. Kláro!

- Zerekin nahasi?

Mjos: Zerekín? béira: nik...

Marg: Baño amá? áma il tzén? zénbat urté, e?

Mjos: Amaíru.

Marg: Ni amá-... améka.

Mjos: Améka urté, zarrénak, e? kláro ta ùtzi zuén... zórtzi séme-alába, bíden e, arrás kontuík. Góiti-béiti zen, gázte-gaztéa.

Marg: Te geró, aítá? pues bàdakizú, betí pertsegituá, ta éz ginun... mintzátu, déus ez. Bah! eta geró...

Mjos: Eta ník? ní Minkéten (?) semèalabakín (!) ezkóndu nitzelaík, pues, baginuén neskámea? betí euskálduna ník...

- Nongoa zen?

Mjos: Záutzen dúzu Arízkun?

- Arízkun bai.

Mjos: Bueno, pues án. Nére... arréba, o nére... aizpá? yártzen tzirá (?), ta ándik gutíre. Da aurrékin asi zirén nere séme... áuek? zérgatik, idúki nuén emezórtzi... étxean. Ezkóndu arté, ègon tzén, bai, betí eúskeraz! àyen ártian bai.

- Orduan izan daiteke haien aldetiko eragin pixka bat?

Mjos: Arén euskerá? zèrgatik étzakien erdára, erdéra... ta géro, Baztangóeki(n), yéndeekín eré, gú krusátu gara... míltar aunítz! Guk, èzpa-ginuén amátxi án, ta... apéza ere báí, ta fatén ginén an.

- Dena den, eta hemengo euskara ongi ezagutu gabe ere, iruditzen zait aski ongi mantendu duzula hemengoa.

Mjos: Eméngöa? náí bai. Ta etxéra etòrtzen tzirénak? Jesús! dénak, béti euskéraz ta neré seméak, sèmealabák? ártzen tziré béti euskéraz, fiérrak pàtzen gaelaík... bizítzëa galánta, koléjiotará ta, gáltzen da. Bàño... alabák? segítu bezéla, bai.

Marg: Bèño Donóstiko... euskéra.

Mjos: Bèño Donóstiko eskúez ín bearkó! emáten duté sèmealabák ará...

- Bai, han ikasten denarekin, orain 'batua' deitzen dutenarekin...

Mjos: Kláro; gúre... gúre Mari Paz, an, arítu zen.

- Bai, egon nintzen egun batez berarekin, Puerta de Hierroko...

Mjos: Elgàrrékin ikàsi dú obekiéna, obekiéna.

- Bai, baina berak egiten duena ez da Aurizkoa; gehiago da Baztan aldekoa, ez?

Mjos: Bàztan áldeköa. Ta ní, juan, zénbat aldíz, ai nàiz mintzátzen ta [...].

- Eta nik, ordea, hemengoa bildu nahi, horregatik nahi dut opatu hemengo bat, aitetamak hemengoak edo Orreagakoak dituenak. Lehen aipatu duzue hor, Urdoze etxeko andrea, 85 urte dituen, baina bere aitatamak, biak, aetzak ziren eta...

Marg: Bai, bai, egía da óri. Ta eméngo gizonak, obekiénak, orái? Piérra izain dá.

Marg: Báí baño oí Luzáideköa dá. (Ahizpari): Eztú nai onek.

Mjos: Kláro, Luzáide...

Marg: Klaró! bai, Dominíka bezála.

Mjos: Ah! Dominíka ere báí.

Marg: (ahizpari) Bai, baño Luzáidekoa dá; eztú nai onek.

- Eta izanen da bertzeren bat Garraldakoa, edo Orbaizetakoa, edo hola, baina hemengoak izan eta aitatamak ere hemengoak dituztenak, seguru asko, zuek zarete...

Mjos: Báí-bai, àitatamák eméngo beréköak ta aitatxi ta amatxi ere báí, bai.

- Aitatxi, hemengoa; amatxi erran duzu etorria zela Doneztebetik edo...

Marg: Doneztebe, Doneztebe.

Mjos: Bai, amátxi? Donóztébetik... Doneztebetik. Ta gustátzen tzeóen euskéraz, aunítz...

Aita eta aitatxi biak idazkari eta gerla-denborako jazarpenak

Mjos: Bàño... nère aítá, ta gúre aítatxi sekretáριοak zirén, áita-seméak, ízan tzirén, maéstro-sekretáριο, e? ta zénbat kárta! eskribitzen tzén telegráfo, Amériketará bialtzéko. Ordúan? etzákie(n) niórrek, èz euskaráz eta já... aètzák? ítzik ere éz. Juatén tze, géinian, Amèriketará? aziéndara gútxi. Ta ainbértze káso egíten ginuén guk léno, ta ainbértze kárta! án... déna zén, paké-tetan, lótuak, edérki, ekárri? eta, ai!... eztákit ze tútea eramán tzun, eramán... Gérra denborán altxátu¹⁷ bear ginuén dená.

¹⁷ Hitz honek, hemen, 'ezkutatu' adiera duela agerikoa da.

Marg: Ek e txíntxu! ín tzuten, déna... érre.

- Jende aunitzek erre zuen lotsaz, edo beldurrez edo...

Mjos: Gur étxean, etzíren, egúnero-egúnero ginuén. Aquel... capitán...

Marg: (ahizpari) Bádakizú... bandera úra altxátu ta geró...

Mjos: D'ín günuén, ta, zéra ere báí, jún giñélaik, ta altxátu giñuén bandera, ikurriña, óe áundi barneán.

- Hori non, hemen?

Marg: Emén!

Mjos: Klaró! bai, bazén ba áxki. Izán ginuén, bádu denbora anítz eta aunitzetan, bágínuen. Ta ibíltzen ginuén an, ta geró nai zutén artu, ta gúk altxátu ginuén, ta altxátu ginuén eméndik? t'erràten ginuén ezétz... je! ta altxátu ginuén. Ta geró batzúk, zàrri zuté ta pùsketa? ta gúk egina zén, ta, gúk eré, lazatú? ta, sartú, lèo inguruá? léen péan, sabáien bárna.

Marg: Péan, buuh!... péan? bádakizú... ziólo ráson...

Mjos: Zeláian, baño étxean, e? ta géro, gúre [...], goràtu ginuén tapá ta án sartu ginuén... ta lén kúsiñekin, tratàtu nué elkarréki, yendéa errán tziote, kentzuík ginuéla... Ta gúk? éztakigú, eztàkiú! «Pues... pues, si iréis a la cárcel», iz metátuz¹⁸. «Nos da igual... nosotros ¿con la verdad?»... Lipúzkoa zén kapitán, zé gáixto!... ta Iruñekoa, e?... «Ahora las cosas han cambiaö, porque ya, pues os tenéis que despedir de esos, de... de la política y de [...], eso dejáis aparte. Decía: «El trapo ¿dónde está el trapo?», 'el trapo' erràten tzutén, bandèrandakó...

- Ez zenuten eman, ez entregatu...

Marg: Bien!... jo!

Mjos: Bien!... nai zutén erré... kláro! ói nai zuté, emán... zonzóña¹⁹ da, bai.

Herriko apaiz aurizberriarren inguruan (hasiera erdaraz)

Mjos: Oye, que había, mira eso también, si en Burguete... pues yo me acuerdo de misiones que han daö en euskera... ¿no te acuerdas? cuando nosotras éramos chicas jóvenes, muy jóvenes, pero había siempre uno que era euskaldun. Y entonces tuvimos suerte porque el anterior sacerdote sabía euskera muy bien, y se emocionaba de tal manera cuando nos oía cantar en euskera, porque nosotras sí, sí ¿te acuerdas? ¿las Hijas de María? porque se hacía la primera misa, pa las... cuando tocaba pa las Hijas de María, y cantábamos siempre en euskera. Pues se entusiasmaba de tal manera, que no seguía la misa. Solíamos decir, igual, «que ya está entusiasmo don Simón».

- Eta nongoa zen?

Mjos: Aurizpérriköa! eméngöa beréköa. Ta bére... lengusína? daukágu goráö, èmen il tzén, bère bízi guzía emén pástu zuén, ta, Jesús!... pues gú orrén, aréki? nóla bizi ginén, zé féstak egíten ginuén! ta euskéra máite zuén aunitz, máite zuén. Ta gérra dénboran, prozésiotan, bazirén yénde gaixtóak, e? euskéra... étzu-, ez zuténa náí, ta... así ziré(n)... asérre. Nóla? ez, etzela mintzátu beár e, ez, ez ginuéla... euskéraz kantátu bear. (Ahizpari:) Ezta alá? ez zarà oroitzen?... ta ordúan plantàtu nitzen ní, ta errán nion: «Ezétz? betí bezála egínen dugú». Ta juán ginén sàkristiará ta errán giniön apézai zér

¹⁸ 'Mehatxatuz, zemaituz' bide da hori.

¹⁹ 'Pozoina' ote da hori?

gertátzen tzen. – «Nóla ez? nórk errán du oi? –ási zen–; euskéraz bėti bezála!». Ta zén karlísta béra, e? baña máite zuen áunitz euskéra.

- Don Simon horrek? ze abizen, ze apellido zuen?

Marg: Urrútia; Auzpérriko sémea, baña zé, izígarriko óna zen. Emén batayátu zuén gènte guzié?... bazakién nólakoak zirén...

- Aspaldi hil zen? duela denbora aunitz?

Marg: Bai.

Mjos: Ez-ez-ez! gérra-denborán oí, ègin tzuén... aunítz. Sártu zutén, kartzélara, mmm... zórtzi! zórtzi mutíl étzire juán? eremán tzutén. Ez ginuén, émen... nóla erráin nuen ni(k)? karlísta? míni²⁰, de... un batallón entero.

Marg: Ah, bai, de requeté. Requeté, de falange...

Mjos: ¿Falange? jefazos, por aquí entraron...

(Sebastián Mikeleiz, Maria Josefaren senarra): Y militares; aquí hubo a la vez de todo: militares, falanges y batallón.

Mjos: Eremán tzutén kartzelara, eztákit [...], yakín tzuelaik, eremán tzutelá? juán tzen... Guárdia Zibìlenganá? ta errán tzion: «Órai bérián joáten náiz Iruñera». – «Zértaz?» – «Arpátu zué oiek, yéndeki, izígarrík ona; ník nére bízi gúziak, bére bízi gúziak bándakit [*sic*], ta ézta aláko... gaxtákeriak égin». Ártu, joán tzen Iruñerá? ta án... ¿cómo se llamaba la, la Junta de Guerra o?

Mikeleiz: Pues la Junta de Guerra Carlista.

Mjos: ¿Donde se metían curas? fue allí y les dijo: «Pues han traído aquí una gente buenísima, que yo no sé por qué están...».

Mikeleiz: Pero dilo en euskera, que te...

Mjos: Ta èrran tzión: «Ník ez naiz atáko eméndik, ezpáduz erematén ník en casa». Dénak atá men tze (!), an, ta ála érran tzión, e? bañon sério e yarrité?... Geró? bueno! etórri zén? ta zé kónte(n)!... Ta etórri zén, eráma zuen, Montañésan biáldu zuté, jènte gúzia. Pues etzíren... famílian, gènde gúzia ata zén, bere bíla? familia ta gúzia? ta errán tzutén: «Ez, don Simón, don Simónen itxéra juán biar dúgu lénik. An, eremán, juán tzirén dénak, béra, eskèrrak ematerá? ta, án dénak nigárrez!

- Orduan, apaizari esker libratu zituzten...

Mjos: Ah ¡ya lo creo!... apézari eskèrrak.

- Eta noiz hil zen don Simon hura?

Marg: Bah! izáin dá....

Mjos: Ogéi urté edo alá, bai.

- Eta beti egon zen Aurizberrin?

Mjos: Gurékin! béra sórtu Auzpérrin, sortzéz Aurizpérriköa; baño émen bizi zién, bée... bí arrébak bázuté, bázuen eré; dénak il tziré emen, dénak, eztá? Géro, azkénian, pues ezín tzuén lának egíten, zártu zén, ta... ekàrri zén? au, eméngo, orái daukagúna. Bére... nóla erraten dá 'los sobrinos'?

- Ilobak, edo?

Marg: Ilóak, eta óiek...

²⁰ 'Imini' bide da hori, aferesia dela-eta.

Mjos: Illõba orrekín? eztakít ník ze, tzu, zé erraten gindún. Bañó? erráten éz, éuskaraz.

- Bera nongoa da?

Mjos: Auzpérriko... án, ánkõa berékõa.

- Ah, hau ere Aurizberrikoa eta bestearen iloba, baina euskaraz ez dakiena...

Mjos: Kantátzen zerbáit? bai. Géro, yotzén duéna... zéin? zér du egitén?

Marg: Eztú... déus eré, dèus eré... erákutsi.

Mjos: Lenagó baginuén béztze... erakús-, erakúslea, maéstroa.

Marg: Maéstro organísta, baño... béti kantátzen ginuén...

Mjos: Dénak euskéraz! déna euskéraz elízan, ta baginuén, pues ensáyoak eta, áuniz gáuzak, e? ordúan...

Marg: Lenagó bai...

Mjos: Ta kantátzen tzutén, mutínak²¹, méza, déna, yènte gúziak kantátzen tzun... elízan, baño onéki? ez-ez.

-tu *bukaerako partizipioek geroaldirako ezaugarria hartzean*, -tuko? -tiko?

- Lehen galdetu diot ahizpari ea hemen erraten zenuten 'prestatuko dut' ala 'prestatiko dut'...

Mjos: Ez, 'prestátuko dút'.

- 'Galdetuko dut' ala 'galdetiko dut'?

Mjos: 'Galdétu...-ko dút'.

- Hor, Artzibar, Erroibar eta leku horietan 'nik pagatiko dut'...

Mjos: Pagar, es 'pagátuko, pagátuko'.

(Joaquín Zilbetik, baina, bitan erabili zuen: *gelditiko* eta *ekendiko*).

Berriz ere 'diot', eta ez 'dakot'

- Ni sinetsita nengoen, hemen erranen zela 'aitak semeari eman dako sagarra', eta 'atzo eman zeko, edo zekon'.

Mjos: 'Emàn tzekón', ez.

- 'Eman dio' eta 'eman zion', e?

Mjos: 'Emán diot' eta 'emán tzión'.

Marg: (ahizpari) Ník ala erran diót, baño núndik eta óri eztákit.

Mjos: Sí, guzía dá, bai-bai-bai, ta ník ere báí...

'Nuen', 'ginuen', 'zuten'...

-Eta 'nik egin nuen' ala 'nik egin nue'?

Mjos: Ník egín nuen / gúk ín ginuen / zutén (*n*-kin, beraz).

- Jakin dugu behin Aingeruren adiskide batek izkiriatu ziola karta bat galdetuz hemengo, Aurizko formak, nolakoak ziren. Aingeruk erantzun zion erranez era hauek batzuetan *n*-kin eta beste batzuetan *n* gabe erabiltzen zirela eta, horrez gainera, *dako* eta horrelako erak ere ohikoak zirela. Izan daiteke halakoak eman zituztenek aita edo ama Aezkoakoa edo Luzaidekoa-edo izatea?

Mjos: Luzáideko... génte [*sic*] aunítz ibíltzen tzen ingúru ontan. Zúk e kústen egúnero eré bazén, autóbusá, Bayónarañò... Bueno, en San Juan, San Juáneraño; ba egúnero!

²¹ 'maitineak', antza.

JARRAIAN Margarita Irigarairi berari 1989ko abenduan bilduriko grabazioa.

Otoitzik ez du oroitzen

- Zuk, txikitan, ikasi zenuen otoitzen bat euskaraz?

Gútti.

- Zer bait bai?

Bue! éztakit ník, Nik, pss, íl tzen nère amá ta... áita bėti bère lanán, pss, bėti, ainbèrtze soldádua? gèrraikín? ta... akábo. Déus ez, déus ez, atzéndu dená.

- Eta aitagurea-edo ez zenuen ikasi?

Àitagureá? erráten duté emén, emén elizán, orái... báí, erráten dute. Bàña ník éz, dená éztakit, baño ník... éztakit nóla... Lenágo báí baña atzéndu zait! oooh!

- Apaiza nongoa da?

Òrí'ré Auzperríkõa.

- Aurizberrin dagoena bera?

Éz-ez, emén dagó baño etõrri zén, lénagóko... apezáeki(n), ála... launtzéra, eta emén geldítu ze.

- Aurizberrin dagoena Izabakoa da, ez?

Bai, ník úste, e? an, Otsagabían e...

- Eta hemen dagoenak, Aurizberrikoak, ze apellidoa du?

Urtásun.

- Badaki euskaraz?

Ez!... gúti, gúti; orái árte, orái xàrtzen duté, orái e, ta àitagureá?... badáki, emáten du bañò, ník éztakit, nóla.

- Hori bertzerik ez du egiten?

No, ez; bueno, kántu batzúk, nóiznai diré, bai, baño gútti.

Senarra duela zazpi hilabete hil eta bakarrik geratu

- Zenbat denbora du senarra hil zitzaizula? urtebete edo? gutiago...

Éz-ez, éz-ez, ez; émen... éztakit nóla erratén da, abrilëan. Orduán? orái izain dú zaz-, ba... séi? séi edo zázpi... zázpi...

- Hilabete?

Ilabéte, e? zázpi ník usté, zázpi.

- Eta zer, eri zegoen?

Bai! aspáldi... zagón, étzen óngi, ez zèn óngi? ta, azkénean... górrí... igórrí dugúnen... Iruñerá? ta án, así zutén matén éztakit zér, kìmíoterápia edo zerbáit oietáik? eta... bátre.

- Batere konpondu ez. Aspaldi zegoen jubilatúrik, ezta?

Jubilátua, báí.

- Denbora batez egon zen taxista, ez?

Bai, bėti; bueno, taksistá? edo xoferá? o àutobuseán? edo óla, bėti. Ta azkèneko... azkèneán? pues, táksi.

- Eta familiarik, izan zenuten?

Bai, báí... alabá ta... sémëa.

- Hemen bizi dira?

Éz-ez-éz... Iruñëan.

- Orduan, bakarra zaude zu?

Bakarra.

- Hara, eta holako etxe handian gainera...

Bai! zér in bear dut? zér in bear dut? ezkónduek, ezkóndua ta, tzirén? bíek.

- Etortzen dira? bai...

Bai, béti... larùnbatetán eta... ilùndu artió? olá.

- Eta Aste Santuan, eta udan eta...

Ah, udán ere báí.

- Muttikoak edo, ttikiak izanen dituzte...

Bai-bai-bai, báduté. Bátek badú irú? eta bertzéak bíde, olá. Olaxé.

- Zuretako bakarrik aski lan hau eramatea, ez?

Bai!... ói amá! éz-ez-éz. Erráten dute, sémeak eta: «Ez ín déus ere! etza-zú...». Ez; báí baño, eztaiké, éztaike eré... egón; ni óla yarrí? déus egin gábe? ez.

- Ez duzu asmatzen, e? beti egin duzu lan eta...

Éz-ez-ez... béti. Eta gañerá... obékiago nagó, óla béti, ibíltzen eméndik ará. Betí... yostetán? yósi ta zèrbait itén? ta, òlaxé.

Jostun izana

- Orduan zu jostuna, 'modista' izan zara?

Bai.

- Eta hemen beti? Auritzen beti?

Bai, egón nitzén Madrílen, ikásten, neré osaba... batekín, eta, geró? pues émen.

- Kontxo! gero hemen izanen zinen nagusia, handik etorri kategoría handiko...

Bah! éz-ez-ez! kátégoria, je!... Báí-bai, yosí in nué ere áunitz, órduan.

- Longarinak, atorrek eta...

Ah! bai, dénetaik! báí-bai, bai; bàña geyagó emázte... gauzák, dénetaik.

- Ze izenak dituzte emaztekien arropék? atorra...

Atorrá, atòrra dá... gizónenà.

- Eta 'falda', gona ezta?

Góna.

- Eta arropa?

Arrópa dená, klaró.

- Eta juboia edo justilloa edo... nola dira horiek?

Ah! oi dá... bai, baño óyek diré... arrópak... pss! ní eztakít nóla errán, ya dénbora artán...

- Arropa xuria?

Éz-ez-ez-ez... xúgun (?) arrópak, eztákit; óyek badiré, justíllok erràten duté... óiei.

Lisiba egiten

- Eta zu, gazte zinelarik... nola erraten da? 'bukata' da, 'la colada'? edo 'lixua'?

Líxua.

- Egin izan duzu zuk, lehengo modura?

Bai.

- Eta non egiten zen, tinaja batean edo lauza baten gainean?

Éz-ez, tinája bateán!... kázu, kátzu... kláro! orái éz kasu itén, nóla atrá, nóla atrátzen da ói. Bazén léngo étxetán ála gáuz bat, óla, eta gúk pátzen, pàtzen tzén tinája bát, úr beroákin, eta... usáikin, úsoa, úsöa; eztá... erráten ‘ceniza’? áusöa.

- Hautsa?

Áutsa! an, áuseki; lejía bezála! oixé! Eta, patzén... tzirén arrópak? eta... géro gánan us-... àusköá? eta géro úr béroekí? zùlo luzétik? bèsko batetik? ála botátzen zuté gáña. Ta ála, béti? ta géro, oi? oí bértze... sartzéan, botátzen tzén... bexkorá? eta berríz olá, olaxé, iten tzirén... líxuak.

- Eta tinajako ura nondik ateratzen zen? bazen...?

Bai, bazén... batzuen pues e... tútu bát, olátxe, eta... lúrrean? pues békoko bát. Eta geró? pues, andík...

- Eta arropa nola paratzen zen? zer paratzen zen goiti eta zer beheiti?

Lenbízi? lenbízi maindíriak.

- Beheitian?

Béitian, eta geró? pues... déna, eztakít nóla erraten dá kamiseták eta... kalzoyék e... Eta geró, finágöak? pues gáñan, déna gáñan.

- Eta tinajaren zola gainean, jada, zuzenean maindíreak?

Bai-bai-bai.

- Eta gero? amaitzen zelarik, bukatzen zelarik, zer egiten zen?

Geró? je! artú, dená, kéndu... falsu ói? béti pátzen dá, pátzen tzén, maindíre bát e lódia, ta géro, ártzen dá urá? eta átra... bésko, besko ez, eztákit nóla erráten dá orái... kúbo [...], ta jéje! ugáldera!... án garbítu, óngi, ta kéndu...

- Aklaratu edo, e?

Bái-bai, déna.

- Eta hori egin ondoan, non uzten zen arropa?

Ah! pues iguál águartxe (?)... bueno, akáso norbáit, pues bátzutén... balkonëan eta, alánbreak eta oyetáik? eta ándik parátzen dá? pues óla, ni eztákit nóla erráten dá, ‘setos’...

- Ah, bai, hesiak edo... maldak edo, nola erraten da? ‘las matas, los setos’ eta... ‘iduzkiara’?

Idúzkiara, bái-bai.

- Zertarako?

Ah! je-jé!... idortzéko.

- Orduan erran duzu lehenik, behetian maindíreak...

Maindíriak, bai.

- Eta gero txamarrak eta xakak eta halako gauzak...

Eta... bai, lódiak eta, oyálak, sáyak, erràn duzuté orréla, idúritu záigu. Eta geró? pues, gáuzak... finagoák? pues góiti.

- Eta guztien gainetik?

Bai... maindíre... lodi bát? éz pastéko... áutsa, klaró!

- Horixe, hautsa botatzen zen maindíre lodi horren gainean...

Olaxé, olaxé.

- ‘Maindíre’, zuendako, zer da? ‘manta’ edo...?

Éz-ez.

- ‘Sábana’?

Sábana.

- Erran duzu tinaja paratzen zela gauza baten gainean. Zer zen gauza hura, losa bat? lauza bat edo?

Bazén... ni éztakit nola errán, gáuz bat ála-óla... òla-olá? olátxe gàuз бат? [...] bátzuén... éztakit nóla errán, ór daukála ziló bat, aró bat, atrátzeko... úra.

- Ah, tutu bat...

Tútu bat; eta arén gáñan? pàtzen tzén...

- Tira, baina tinajapean paratzen zena, zer zen? 'base' bat edo...

Oi, oi, oi... oi; izàten dá... olá pixkát e... ez, éz lurrean, bátre.

- Goitixeago...

Goitíxagó, eta geró pues andík, andík patzen dá...

- Harrizko plantxa bat edo holako zerbait?

Bai, báí-bai, lenagókoa, orái eztá...

- Lauza bat? losa bat?

Lósa, bai.

- Horren antzeko zerbait baina lodiagoa...

Bàña báí, báí-bai-bai.

- Eta haren gainean tinaja, ezta?

Árren gañán tinája.

- Eta tinajak badu bertze izenik?

Konpórta, deitzén, konpórta.

'Diot' / 'dakot' kontua berriro ere

- Ttikia zinenean atera zinen Madrilerá, josten ikasteko, baina han ez zenuen adituko euskararik...

Ói-oi, kéba! éz-ez... eta andík etxéra.

- Eta nori aditu diozu? kanpotik etorri jendeari edo?

Ez, nère... nère áizpak eta... èztakít.

- Maria Josefak ere zuk bezala erraten du: 'nik eman diot, zuk eman diozu...', baina Joaquín Zilbetik erraten du 'nik eman dakot, zuk eman dakozu eta bertze horrek ere eman dako'. Zilbeti horrek, baina, ama zuen kanpokoa, Orbaizetakoa, eta izan daiteke horregatik.

Ya, akáso bai.

- Zuk ikazi zenuen aitamekin, e?

Bai, nik ezágu-...tút? ikási niun, niun ére.

- Eta hemengoak ziren biak...

Biék, biék.

- Eta haiek ere, aitak erraten zuen 'nik eman diot, zuk eman diozu'...

Segúro! nik ezétz? ez náiz oróitzen yá pero, segúro! nóla ikásiko nuén nik?

Putzurena etxeko grabazioa (1986).

Joaquín Zilbeti Arostegi (76 urte).

Eultziaz (lehen saioa)

- Lehenik egin behar zen egitatu, ezta?

Bai, emén ník ikúste-, ník ikusiút baña, dállaikin, móztutzen. Ta... enáiz oróitzen 'parvá', bàdakizú?

- Eultzia?

Ultziá? mándo batékin edo bídekí, óla iten tzé, orí ez, ez nuén e... enuén, éz ikúsi ori, betí trilládora, makínaena, trilládora; ta arrékin? bai. Nóla erràten tzén, ultzié? ùltziá?

- Bai. Eta ez zen traste bat, 'estrazia' edo deitzen zena? 'el trillo'?
- Trillo, bai, trilladora, erràten dugú trilladora.
- 'Estrazia' izen hori, ez duzu aditu?
- Ez, trilladora. «Ègon tzàra trilladorán?», ta «Bai». Ta... ordúan? iten tzén, esto... óloa, òloá? 'avena'. Ta géro, 'cebada', nóla erràten dúzu zúk?
- Garagarra?
- Eztakít, òri enáiz, enáiz eróitzen, eróitzen ya, énaiz... Ta, nóla erran duzú? zuk?
- Garagarra?
- Garagàrra? ba, eztákit, nóla izérdatzén²² da; ník usté, e? ník úste.
- Lehen ez zen alorrera joaten egitaiak-eta hartuta? ebaki, paxuak egin eta...
- Ebáki... ah, bai.
- Eta gero, paxuekin zer egiten zen?
- Uràk kargátu? ta...
- Non kargatzen zen, bizkarrean?
- Éz-ez-éz! kárroa!... kárroa. Bèyaikín? pàrejá? ta karró? ta geró... ará! tri-lladora.
- Eta ekartzen zen... nora ekartzen zen? ze izena zuen horrek?
- Ze, lekú orí? bah! orái...
- Larraina?
- Larrà-... larráñeta, larráñeta.
- Eta han zer egiten zen?
- Óri, párba; lenaó, ánte²³ iten tzén? párba, mandoáikin, petík gora duténa [...].
- Baina paxuak ez ziren barratu behar edo? ez ziren barratzen han?
- Ez, ez, no, éz bat é, kargatú? ya, fazoák? eta, geró... etòrtzen tzén Ayùntamentorá? sórte, sórte... sórteo iten tzén? sòrteo? eta zúk bazeu-tzuén... lau, laú láuna, edo bósta, edo zé? halá! bèste eguneán? beár béuzu... número ori tzén? juàten tzará? ta trilladoran zárri karroá? ta hála! ori zén, oék báí... oláxe!

Ereintza

- Ereki egin duzu zuk?
- Erekí? bai...
- Edo 'erein' edo, nola erraten?
- Eréki, eréki, eréki. Erekí... nài du errán 'sembrar'.
- Zer ereki duzu zuk?
- Ah, pues... béiákí, béekí, béiak; itzulí? ta geró, bàkizú, tapatú?... Órai ézta itén batre.
- Erekitzeko lehendabizi egin behar zen lurra harrotu, ezta? irauli edo...
- Bai, bai... bai.
- Eta zerekin egiten zenuen?
- Mákina txàr batekí. Bueno, ya, ník erten dút, betí? brabána; brabán, bá-dakizu zer dén...
- Edo goldea edo...

²² 'izendatzen' ote da hori?

²³ Gaztelaniazko 'antes' ote da hori? hala dirudi.

Bah, orí? ez, bah! orí baratzétan... iten tzén ori. Jo! gustátu záit nóla... aldátzen tzion; bai, báratzetán. Bàña óla... nik, alórretán e orí? brábana, bétí izaun dút, izáundu dut ník.

- Eta brabanarekin, zer egiten zen?

Yágo, bai.

- Baina zer, zer egiten zen?

Buélta lúrra, lurreán? buélta... bai, itzúli.

- Eta ondoan?

Ta geró? izèn bazuén gráda; nóla erráten tzuten? gráda dá, kláro! ya....

- Eta grada zer zen? beste makina bat? nibeltzeko edo?

Bai, nibelátu? ta klaró! zárri... zárri trípangatí (?) pixkát, bazén... gántxo batzuk é? in? ta, hala! beekín? tira. Bah! puxkát? atzetík? ta hála! ólaxe. Orái, iten dée gauzák... orái bádakizú zér pasten dén? lána... lána gútti, bueno... trabajar poco y hacer mucho.

- Lan guti eginez...

Eta... in áuniz.

- Bai, baina, gradak-eta pasatu ondoren zer egiten zen, ereki?

Bai.

- Nola erekitzen zen, eskuz?

Éskuz! zaku bát sartú? ta, atá? ta, déna! len.

- Pikorra edo hazia edo nola deitzen zen? el grano o la simiente, nola erraten zen?

Óloa! 'óloa' quiere decir 'avena'.

- Eta 'simiente'ari nola erraten zitzaion? hazia edo?

Emén? bah! banakién e, orí? orduán, kanbiátzen tzén, Aézkoátik, ekàrtzen tzén onáta, bañá entòn(t)zes²⁴ zé lenbréke? (?)... láu edo bóz, zénbatéz? eztáit, zénbat? láu edo bótz... róbo? róboak, ez dakít nóla errátén tzakion, 'robo'... bai. Orí bai iten tzén. Orái ézta itén.

- Bai, baina 'semilla'ri nola erraten zitzaion? hazia edo?

Bai, azía, bai... klaró, azía, bai.

- Eta hazia ereki ondoan, berriz ere tapatu? zerekin?

Instrúmento... aréa, errán dugú, 'la área', aréa.

- Eta gero, zenbat denbora behar zuen ateratzeko?

Bah! pues... oloá? pues ya en marzo; abril, mayo, junio, julio, agosto, septiembre; sei, séi ilábeta.

- Eta batzuetan, belar gaixto batzuk aterako ziren, ezta?

Bai, atrátzen tzén, bai.

- Ze izena zuten?

[Zenízo...], orí? gàixtöa zén.

- Erdaraz ere erraten da 'cenizo'?

Bai.

- Eta 'lapate'? (gaztelaniaz 'bardana').

Ère báí!

- Erdaraz ere erraten da?

Lapáte, lápátea. Lapáte! bañá, ór bereán badá... «Zé belárta da?» - «Lapátea, lápátea». «Eta, euskáraz?» - «Lapátea».

²⁴ 'Entonces' erdal mailegua dirudi honek.

Mintzatu gabe egoteagatik torpetu

- Ba euskaraz ongi egiten duzu, aski ongi egiten duzu...

Bah! ya...

- Bai, luzaz mintzatu gabe egon ondoren edozein pertsona torpetu egiten da eta...

Kláro, batre!... kláro, ník ez. Orái zú, zúk yá erráten, etórriko zará egún e... «Kóño, ez, ez, èztut náí! èztut náí!», zèren, bakízu zé pasten dén? lo de esáten duzúna!... ezáutzen dá ezt-, eztúgula mintzátu, klaró! Orái erráten duzú néri: «Ebén tzuzú... bat, bát e, ba, gizón bát, èrrián? nère adiná? –bueno, nére adinán—... euskáraz míntzatzeko». Eztákit nór, nor... eztákit! ezta-kít nóri. Irígarái oék? bádakizú, oík? ba.. han sido... ba, euskáldúnak.

- Zaletuak, sostenitu dutenak, ezta?

Bai, bai, bai, oièk diá, bai. Emén, euskáldunák? Itúrri erràn duzú? Itúrri? ez, errán duzú Oyárbide; Oyárbide. Ta juàn biauuzú? bádakizú itxéa?

- Orain ez, orain ez dut astirik, joan behar baitut Mezkitirizta...

Ah! bàña Oyárbide orí eztút usté, e? eztút usté; eztákit. Ník enáiz, áitu... mintzátuz euskára? béiñ ere, bát e.

JARRAIAN Joaquín Zilbetiri berari, 1989an, Iruñean bilduriko grabazioa.

Haurtzaroan euskaraz bakarrik

- Sei urte arte ez zenekien erdaraz?

Ba etxéan... erdára enakién bát e, eta kláro! ník amátxi, neré amátxi, éz áma, e? amátxi; óri... ètzakién érdaraz.

- Aitaren ama?

Bai, aítá(r)en, bai, aítán áma.

- Nongoa zen bera?

Eméngoa! ah! béra, amátxi? Órbárákõa.

- Aitaren ama zen ala amarena?

Ez, aítáina, aítáina... bai.

- Orbarakoa zen eta zekien erdararik, e?

Bát e, etzákin. Ta? klaró! beráikin, bétí, éuskera. Ta geró, llegal a... zu-zén, adína eskólara juatéko? séi urté o eztákit zémat? ta... bueno, eskólara. Eta ník enákien batre, bétí samúrtzen, mutíkoekín, arriák artú ta, óiii!... ta atrá ní-, atrá nintzán eskóla, eskólakõá, txárta.

- Ez zinen konpontzen...

No, etzén... ói konpón-, ník ére enitzan, oh! eskápatuik eta nóla! ta bakizú? eta déna zén etzákiela (!)... ník erdáraz.

- Zu bezalakorik ere izanen zen orduan...

Bah!... t'eztakít! kláro... éztakít; ník usté...

- Eta maestroa nongoa zen?

Ah! màistroá? màistroa étzakien euskaráz, e? batré, no.

- Eta ez zuen maite? kastigatzen zuen euskaraz aditzen zuelarik? ez...

Ejé! ejé-je! kóño, bah! kláro! je! letzióne zerbát zarrí eta, énakien batré ta, betí samúrtia ta, betí? ez...

- Samurtia da 'enfadaturik' ezta?

Enfádatuik? ta, oláxe. Kóño-kóño, ze, zé gáuza pásten den. Klaró! enakién? zé in bear nuén? Geró, eskólará juatéko, txárta ní! betí, eskápatuik eta,

kóño! ba... olá; ta, oláxe!... da alá, eta géro, badákizu, ellégatzen dá adin bát? eta éztaki nók bat-, bátre!

- Baina etxean, noiz arte erabili zenuen euskara? ezkondu arte-edo bai?

Ez, ez, ez... ez; amaláu urté edo oláxe.

- Hamalau urte izan bitartean oraino etxean egiten zenuen zerbait...

Bai, etxeán, báí-bai, bai, etxeán egon nintzán? oh! soldádo... juàterañó, bai. Bàña andík soldádo juán? ta... geró etórri etxerá? úzte²⁵ pare bát edó etxeán? ta bérriz... gerrára? ta, oláxe, adína gázte dá, olá pástu du, badákizu, txárta. Ta géro tòrri nintzán? eta... gú? zér (e)do... zazpí, zazpí semeák, zer? sei? zortzí; ta dènak etxeán! ta orduán nik, óita... òita amár urté banuén, ez-kóndu nintzán, oitá amár. Ta kláro! maztéa? Zangótz-, Zangotzá; ezàutzen duzú?

- Ah, Zangozakoa da?

Bai, buh! èztakité euskára, ez! bátre; bátre, bátre...

- Batere, han ez dute sekula aditu ere egin, e?

Bátre, eta... nére denbóra, zúk erràten zún néri orái e... nìk usté etzén níor! níor, e? enáiz oròtzen [sic] ník, mútiko, zenbáit lagún o, e? nóla átze da! axkídeak eta mintzátu, ník euskáraz? éz-ez! bazén, mazté, bí mázteak? eta... bí gízón? mintzàtzen nantzuéla (?) eúskara, bérekin, oékin, zárrak. Nìk, mintzatzén? eta berák kóntent! «Eh! Joakín, zató onat!»... Ta, enuén, enuén bátre yágo euskáraz mintzátzeko, amátxi bakárrik. Bueno, aitá ere báí, bazakién, baizakién aitá; amá ez, ez...

- Amatxi, aitarene ama, Orbarakoa zen, ezta?

Bai, Orbárákõa.

- Hura hil zelarrik, zenbat urte zenituen zuk?

Nìk, urté? oooh! orduán izein nuén nik... ogèi urté? eztákit, ez...

- Gutixego?

Ez, gutíxago bai, gutíxago.

- Eta amatxi hura hil zen bitartean, harekin beti euskaraz?

Euskáraz! etzakién? erdará étzakién... etzákien.

- Erran duzu aita Aurizkoa zela eta amatxi Orbaizetakoa?

Orbára, Orbára; amá? Orbáiztakõa. Bàña áma étzak- e... bazakién baña éz... étzuen mintzátzen áuniz. Amátxi báí, amátxi bétí euskára; bueno, ètzakién! ník eré! ník eré, sèi urté? [...], sèi urterañó ník énakíén bátre! bueno, eta geró, sèi urté? sèi urteán? asì nintzán eskólará; eskòlará? beàrtutá. Ni... arék, eskólak, gutziák etzakién... níok! èuskaráz? nerè denbóran? etzén olá...

- Iduri du zure amak, Orbaizetakoa izanik, gehiago jakin behar zuela. Akaso egon zen Iruñean edo herritik kanpo-edo, lan egiten?

Ah, bai... bai-bai-bai...

- Eta orduan torpetuko zen...

Ah! kláro! bai, amatxí ez bàña amá bai.

- Zendako bestela zure amak ere ongi jakin behar zuen, denbora hartan eta Orbaizetakoa bazen...

Bai, bàña... etzákien éz, mintzátze tzén... érdaraz, bai, érdaraz.

- Eta zure aitak ongi zekien? bai...

Bah! ník bezála, ník bezála, ajá!... gáizki!

²⁵ 'urté' da hori, gaizki ahoskatua, antza.

Aitatxi unai egona

- Eta aitaren aita nongoa zen?

Èmenguá! bai, eméngua zen, Nicolás.

- Auriztar, puro-puroa, e?

Auriztar, puró-puróa bai-bai, puró-púroa. Ta, nik e... eztúzu ikustén? énaiz... urá ego tzén bakéro, Ayúntamiénton bakéroa, èta etortzén tzen aziénda, béiak ekàrtzen zituzén? ónata, Aurítzera, «a Burguete, hala!», Aurítzera. Eta nére... abueló orí? zén ba-, bakéro, ta bákizú nóla... il tzén? il tzén, karabiñéroak... àrtu zú-, àrtu zutén... béak, béyak. Orí esk-, béi bá-tzuk, eskàpatu zirén eméndik, Burgéteik, eta juàn tzirén Fràntzi áldera, béak. Ta géro? orái? como era vaquero...

- 'Unai' edo, nola erraten?

Unáia erràten tzén; bueno, unáia. Ta, klaró! berá ezòndu zuén etzéla... fàlta zutéla béiak, ta zé in tzuen? óri, amátxi o, apátxi o, juan tzén... béiti, Fràntzi aldéra? ya... eta zéin in tzuen? juan béiti, eta errátzan [*sic*] dakoté baiétz! nóla pastu zirén, zórtzi edo bedrátzi o, béiak; eta zé in tzuen? àrtu beiák? eta, itzúli, klaró!

Eta ordúan, karabiñéroak, artù zakotén? ta... Espinálean? allí –karabiné-roak zirén Espinálekoak– eta àrtu zutén? ta, kartzélea, mán tzuten. Eta berák? erràten tzakotén nóla, nóla zén áferá. Ta kàrabiñeroák?... ezétz! kontrábando zére-, zéri-, izéin tzirela. Ta ezétz! etzéla kontrábando. Ta, zé in zute? yo? ta béra, rábia orí... il tzén, ilàbete bateán? il tzén; orduén aféra.

- Disgustoaz, e?

Bai, ník aítuz, ník aitu náí nére aitai; ta báí, ta jó!... il tzén urá.

- Joan zen behiak hartzera eta karabineroek pentsatu zuten kontrabandoan zebilela...

Pues kláro, kláro!... etzén óngi zárri ya, gizóna, etzén zárri óngi. Oáin, nóla dirén gáuzak, e? eztá? jo! oláxe dá...

Alguazil izana eta familiko kontuak

Géro ník, méndi orí, ezòndu dú? óngi bai, nik, ói-oi!... Ník izán, enáiz, ègon náiz Ayúntamentoán? pues, oitámar urté, oitámar urté, guárda, ta al-guázila, ya... kárgo gúziak. Ník kargú, áunitz izan dut, bàña gáizki yáteko. Bai, yatéko gáizki; oláxe eta, geró, familia ere aunítz? ta... bàña éeh!

- Baina ongi dira denak, ezta? ez dira aberastu baina osasunez ongi...

Bah, ez! ba... báut aláb'at, ño! emán zakón... burúa? atàke zerebrál? ta, gelditú da érdi...

- Gelditurik? paralizaturik edo?

Bai.

- Hara! suerte txarra, e?

Bai, ta oitá... amár? oitámaséi urté, gaztéa.

- Eta ez da errekuperatzen? zerbait bai...

Ez, ez, óri yá... gèlditúko da olá. Juán bear dú, juán bear dú bértze... bér-tze arrèbaiki? juàn bear dú. Ta oláxe, beráikin da, bértze arrèbaikin. Eta orí? klaró! bakízu, eta bérak nai dú... bèraiki? arrèbaikín? eramáten du óngi? eta... ogón. Irúñen erósi zugún (!) ètxe bát? aszènsorrekín? bèren aferá?... klaró! bákizú, igáteko eskalerák? mal, eta géro? gàstatu auníz? eta juàn aráta? ta, éztu náí egón... gúreki; beráiki, arrebáiki. Bah, kláro, bádakizú, pagàtzen dakoté óngi, bai, àski óngi... kláro, jústo-jústo, ar tzú-, ar tzuén? nóla erra-

tén da, por el Seguro Sotzial o... jústo-jústo, eta klaró! pàgatzen duté áski ongí.

- Konpontzen da, ezta?

Bai, bai... konpòntzen dá.

- Eta Iruñean daude...

Ez, orái emén dago, bai. Séme bát, in tzuén or ètxe bát? làu pisó? eta... saldú zuen, láu pisoak; gèro in tzuén bértze etxe bat. Orái, bértze ètxe ortán? dagó, bìzi dá él, béra, semeá? géyena²⁶, bai. Orrèk in tú bi ètxe; ètxe oriék, erráten dezú (!) láu píso? saldú zuen, ta ník eròsi nakón bat, eta etórtzeko onáta ta egóteko onáta? ník píso orí eman nakón bérai, alábai. Ta or díre bíak, olá. Eta nère semeá? zàrra sartú da, fontánéro, orí... ikàsi zuén fontá-nero; ník erèman nuén, Iruñean? eta án... ikási du, mútiko, sémea, langí-lea... buh!

- Ongi, moldatzen da...

Bá-ba-ba-bai, sobéra, sóbera, sóbera.

- Orduan kontent egon zaiteke...

Bai, kontén bàña lanéa, lána eré... gizonái? ézta... kóño! ta orái ezkòndu, ezkòndu zén, ta batú bì semé ta alab'át, ta olaxé, bàña sóbera, sóbera lána, ta istória, bákizú, sóbera lána eré? malo. Ta geró, etzén konfórme Iruñen, torrí bear tzuéla erríra. Ta, yá etzén kontént!... kóño, kóntxo, ta etórri erríra, agarrá-tuik e... badákizu ze in tzuén? orduán? patáta, patáta ori, emàten tzuén dírua. Ta, puskák? partzéla? bertzé batzúk or partzéla? nére partzéla ere báí? Bueno! asi zé(n)... lánéan, beré partzélaki; traktóra?... klaró! izàn bear tzuén!...

Bueno, man nakón... dúro puskat, «Hala, compra, el tractor». Ta eròsi zuén traktóra, traktór zar bát, eta arréki? juañ tzén lanéan patátak eta, denbóra aék ziré onák... eh! egón tze lanéan séi urté edo olaxé, eta in zué díru, in zué díru pixkát, beré patàkaekín? eta, oláxe. Orduán in zuén etxé ori, eta aláxe. Geró? e... permí-, bèste denborák? sàrtu zén bonbéro; káguensándiez! andá! bonbéro; orái, e? zerbízioan dá, klaró! bakizú, egòn bear diré, laneá? lána eztúte itén auníz bàña, egòn bearkó, orí... gauzá, bakizú, e? egòin tza-rá... egún gútzian bát e bàña, òrdu èrdi bát? èdo minùtu bát? bák(i)zu.

- Eta gauaz bada, berdín...

Bái-bai, berdín, berdín, berdín.

- Alarmak sonatzen duenean, hor egon behar da...

Ah! ba, abísatzen dakoté, e? ta hala! bai, orí du, orí da; errátén du, egún gútzian izéin da, bàña minùtu bat fálta da atratzéko yá de serbízio? orduán, ya, báda. Ta oláxe, asíko dá? ta egón bear da, eta bétí prísaka! lánéan! Ta geró? ondárrean? bueno ník ai... náiz kontátzen? nére...

- Bai, bai, ongi, nahi duzuna, kontatu nahi duzuna...

Semeak behiak erosi

Geró? etzén, betí... ño! eztà konfórme? ta, zé in tzuén? oitabóst béi, 'va-ca', beiák? erósi. Ta orái ai dá, béreki, jo!... buélta, ónata t'átzera ta, jo! bére atziéndaikí(n), bétí, aúnitiz zéla eta eztú, eztú denbóra geldítzeko batre, bát e, eztú dénborá! orái atráko dá... orái in bear dú? amábi... amábi gabáz, üzten dú? amábietan, ta bíar? líbre dá? góitzian.

- Txandaka, e?

²⁶ 'Zaharrena', alegia.

Eròsi tutén, orái? bah, izán duté, e... nola erráten da? irú sózio, baziré? béyak, beéki, eta àrtu zutén?... Aibár; zoutzén duzú Aibár?

- Bai.

Aibáren eròski; àrtu zutén méndi bát, Ayüntamentó komúna, bí millón pagátzen. Bañá? íruen ártean? artú zuen el pueblo, orí? ta néguän? eramàte-tauté [*sic*] aráta, ta géro, berríz? ekártzen onáta. Ta oláxe ibilí! kláro, sózio oyék, sòzio oyék dirá, bat, nongóa da? eztákit zé errían, nola erráten dakotén errí ori. Bueno! Sorogáin, zàuntzen duzú? Sorogáin?

- Bai.

Bueno, or? bat, eta... bértzea? Olóndriz, Olóndrizkõa. Ta olaxé! kon-póntzen dire.

Seme pelotaria, 26 urtetan hila

Geró bat, ya, familiakí? mutíko bat, il tzén... Dios!

- Zure seme bat?

Un txápela pelotári... (argazki bati begira) ta orí ze, orí ze: Zilbétí. Mékauen! orí da, txápela! mekáuendiéz! oitá sei urte, Dios!

- Zer, akzidentez?

Azidente báí, bída, eméngöak, bíak; Donóstira juán, pilotá ba-, bazutén partída.

- Jokatzera edo?

Yokátzera, bai.

- Eta akzidentea izan eta hil...

Bíak! bíak... séko.

- Kotxean?

Kótxean, bai. Alsás-, nola zedén Lekúnberri, Lekúnberri kilómetro erdí bat eo... bída, onátao: an, bíak, séko! Eta, orí? pilotán, óri yokátzen yó-, kanpeónà, úre, izéin tziré; báí-bai, kanpeóná. Kanpeóná?... olá, bí palá? zen, àn Donostián? eta, klaró, Espáñan! Itúrri, or(r)ái, eztùzu aitú?

- Bai, bai, oso famatua...

Itúrri. Béyak errán, erráten tzirán nerí: «Kanpeónat ekéntzen ba(a)té nerí? ekèndíko dá(a) zú-, tzúre sémea, besteñáz ez». Eta, eta óla? óri akáso, olá pastú du, óri. Orái, ya, Itúrri orí? éztu yokátzen, bàña kanpeóna eztákit, eztákit... eztákit, nola erratén da 'quitarle'?

- Ekendu...

Eztá ekèndu níok!

- Nik ezagutzen dut Iturri horrekin jokatu duen Orotz-Beteluko mutil bat, Arzelus, 'Sebe' deitzen dutena...

Artzélus! bai, apèllidoá Artzélus.

- Jose Luis...

Bai, zòutzen dút bai, oní, arrí, Arzèlu orí, bai, segúro!... Káguendiéz! suérte txarra, suérte txarra; ézta... eztá juáten, ez! ddió! eztá... eztá juáten, óri. Káguendiéz baña, óita séi urté ta... ta pilótan, bueh! ezkérta bat dú... bazuén... bah! d'oláxe!

San Juan bezpera

- Aditu dut San Juan bezperan egiten dela sua, ez?

Súa, bai.

- Eta jendeak salto egiten duela suaren gainean, eta...

Bai.

- Zer erraten du salto egitean? oihuren bat egiten du? 'San Juan bezpera, sarna fuera' edo?

Ah! éztakít. Ník kusi út nóla... súa, bakizú, iten diré, bat? bída? íru súa errí guzian, e? béti... lékua, léku... bérean. Ta olá, súa ta zéait iten duté, étxekoá, eta jendéa ya-yá pàsten dá? eta kàso puxkát? ìn bear dá... bakizú? olá, saltatzén, aldi bát. Orái, sartzén badá kontráριο bát? pun! joñó!... Ba, orí pastu dá? ta, agárratu zangotík? eta atráko! àtra dú? súatík, bañá txoká-tu; kásu puxkát ta ìn biar dá, eztutéla... Ta orí? víspera de San Juan, las hogueras.

- Nik aditu dut, hemen, Auritzen, gazteek kantatzen edo erreztatzen dutela zerbait.

Tribulí?

- Hori, hori izanen da; hori noiz da?

Orí? egún órtan.

- San Juan bezperan? edo...

Bai, bezperán. Orí? suák?... súa eta dàntz orí? bézperan.

- Orduan dantza bat da...

Bai.

- Eta zer erraten dute? nola da Tribuli hori?

Nòla dá?

- Nola kantatzen dute edo?

Ez! músiköak! soñàtzén tu: «Al pasar el tríbuli, el tríbuli»... ta bertzeák? Ayúntamentuá sartzén da karà a kará, yárrrirík, eta Ayúntaméto edo... eso? dantzák? pátzen, gázteak. Eta gázten értean? badú, badá bat, 'máyordomo' erráten dakotéla. Ta, lemíxikoá? atràtzen dá? mayórdómoa, ta geró, bérritz! dénak, dénak, báilea, dàntzatú.

- Eta badu letzarik?

Je! éz dakít... (hala ere, 'Al pasar el tríbuli' ezaguna eman zuen).

- Hori bertzerik ez?

Ez... eztú, eztú bésteik. Bákizu, bah! orí bákizú, lénaóko... kostúnbreak, kláro! orái, orái etòrtzen dá... músikoak, ta lènagó? bakizú nóz, zé izèin ziriá? segùramenté? e... txístu, txístu; lénaoko txistú? txilíbitu(b)a. Etòrtzen tzén? Urépéletik gañéz kain²⁷, bat, bestétaik. Bai, joñó baña... badá, éje! eúndaño, au, urteák!

- Herrian ez ziren txistulariak?

Ez, ez, eztút ol-, éz-ez.

- Eta Mezkitzen edo Aurizberrin edo... ez da izan?

Aurizperrín? bai, bazén bat, bazén... badá, ník? oloitzén [síç] naiz, bai, Silverio, Aurizperrikoa. Bertzéñatík e, emén? errián? ikusiút, nólatan garít (!), gitarrá?

- Gitarra edo...

Gitarrá? orí bai baña, txístulárik ez.

- Silverio Villanueva izanen zen?

Villanueva.

²⁷ Ez dabil uste honetatik urrun Juan Garmendia Larrañagak, lehen aipatu lanean, jakinarazten diguna: «El último txistulari, y de esto hace unos sesenta y cinco años, era de Almandoz, venía a pie por Alduides y los jóvenes de Auritz-Burguete acudían a su encuentro al límite con la Baja Navarra».

- Aditu dut, hor, Aurizberrin, bazela Silverio famatu bat...
Bai, Silverio.

Eguberrietan

- Eta Eguberrietan, billanzikoren bat ez zenuen ikasi?

Billanzíko? bueno, emén... eh! géro, bákizu nón galtzen dá gauz oiék? dé-nak? maéstróak. Maéstroak ézpauzú euskaldúnak edo... óri? ádio! gáltzen da, gáltzen da; báí-bai. Maéstroak eta apezák, érri, èrri ebetan iten duté áuniz! bàña ezpádakité edo... izán detéla (!) nolanái?²⁸ ez lánea ín bát e? èrri batéan? txar, malo, eztá ongi juatén.

- Bai, ez badute maite...

Eh!... pues, kuidáö. Erríetan óe tire: maéstroák? apéza? ó(i)ek; bestéñaz? bah!... Ta órai eré, zé usteuzú ba, orái? oráin maéstróak eta, erlójuak kanbiá, rak! je! dió! fuéra!... Ez, ez, ezpádaki bát óngi... ezpádire konfórme? án idú-ki, píxkat, òrdu erdi bát, yágo, ta kiéto. Bàña órai? ez, orái... ellégatu ordúá? ta adió!... oláxe.

Eultziaz (bigarren saioa)

- Zu, gaztetan, zertan ibili zara, behiekin eta horrela? edo laborantzan...

Bai, laborántza, ah! étxean, étxean... beyékin ta...

- Egin duzu eultzia eta?

Ah! bai, bai, 'la parva'. Bàña... ník? bai, 'trilla' in dugú bàña, emén bazén trilládora; besteñáz, lénagóköa? 'la parva', bákizú, mandókin edo nóla izíten tze?

- Horrelakorik ez duzu egin? hori lehenagokoek, e?

Lénagóköák, bai.

- Baina txikitan ikusi duzu hura?

Ez!

- Jada beti trilladorarekin, e?

Béti trilládora, trilládora beti.

- Zenbait herritan erraten didate ikusi dutela... 'estrazia' deitzen zuten 'el trillo', euskaraz. Zuk holakorik ez, e?

Ez.

- Orduan Auritz beti ere aitzinagoturik egonen zen, ezta? más adelantado, ezta?

Bai, segúro, segúro.

- Trilládora lehenago sartuko zen hemen beste herri askotan baino...

Ba, segúro, segúro.

- Orduan zuk mandoekin eta behorrekin-eta ez...

Bai, beák eta beor-, ah! ze? óla, parbá? ez-ez-ez... lenágóköak.

- Zuk aditzetik bakarrik dakizu...

Ník e báí, áitu, ta banakién non, nón in tzütén... parbák? nón in... bai; ník betí ola, trilládora, béti... béti. Geró, nère denborán? etòrri dá... zéra in tú, ruédak, ruéda oiék; lénago zirén de llanta, búrdina. Bádakizú, búrdinai-kí; orí, jo! txárra! bákizú, emén, ainbéste úriä ta, jo! sártzen tzirén... Ta géro tòrri zén, gomáköak, e? orí? autómobílak bezála, zé diferenziák! uf! beák eta, tirátzeko, jo! bai. Bai ¡ya lo creo! etòrri zén orí, bentája auníz.

²⁸ 'nonalai' edo, agian, 'nonanai' aditzen uste dugu hor.

Ikuzgailuaren aurrerapena

Nik? konpreñitzen dút, maztèndakó, èta emén, lénbixiköá ta, óri, adelànto terríble labádora. Zé usteuzú ba, emén, zé lána, ugálderá? Geró in züté labadero, labadéro batzuk, eta bazén, maztéak, etzútela labáderoain... ropák? ínák; ugáldea. Ta ugáldeán, arrí batékila²⁹... dénborá txárra, bérdin óla! úri astíá ta! oh, oh, zé lának? zé lának maztékiak... éman! ta óri, orái labadóra; méka-... Orái labadóra, bákizu, lénaóko mázte aék, kústen tzún orí e, orí? erràin tzutén, maztéak eztuèla itén bâtre! segúro!

- Hautsarekin garbitzen zuten, ezta?

Bai, géro... autsá? nóla? zér da orí?

- 'Ceniza'.

Zeníza, bai, bàdakizú? konpórta bát ta za-, zàr zuté? ta, zen... eztákit nóla zar tzúten yágo, tràpu bát? eta zeníza, artú?...

- Hautsa, bai, hautsa...

Bai, áutsa, eta hala! úra... bóta urá? eztakít nóla, epéla nik usté, urá? eta... án kiéto, eztágit zénbat, íru o láu órdu, o diá(g)o. Geró ta ará kuztèn tzutén? erropa, e? ùzten tzutén ongí, óri da, óngi... gárbi, e? bai, óngi... èta-ta zúri-zuríá, bai. Órai, óri, óri da, óri da... ya; nik ikùsten dút orí, óri báí adelànto terríble! labádora; jo! oi! bákizu, sártu aráta, tzer! émen, káblea sartú? ta, tíra!... Ta pàsteuntén órdu bát edo, eztákit zénbát edo, bída denetéara; arrópa... gárbi! Klaró! géro, ixtrúmento óiek e, jabón óek e, ìru minúto?... ¡ay, qué coño! oláxe.

Kontrabandoaz ezer gutxi

- Eta hemen kontrabando-ixtorioak ere izanen dira...

Bai, bai... kòntrabandoá? ba; kontràbandoá... bétí, emén...

- Izan da?

Bai, izén da, bétí habríá, habrá habido kontrabando. Nik... betí he oído kontrabando; lenagó? eztákit tzé, zé pastu tzutén, mulos o...

- Mandoak?

Mándoak edo, géro béak edo géro arétxeak, géro... bai, ta arrópa, nailón e, zé erraten dauzút? puntíllak eta, uh!... Báí-bái, bákizu, óri? izán bear du bát órtao, órtao, bétí pensátzen, kóño! nóla. Óri...

- Nola eta noiz eta nondik eta...

Ah, kláro! ník énaiz, nuk? bâtre, bâtre!

- Ezagutzen dut Erroko gizon bat, denbora puxka batean Sorogainen ego-na, José Villanueva, Burlatan bizi dena. Agorretako borda batean ere bizi izana da eta baita Ollokin eta Usetxin ere; ezagutzen duzu?

Éztakit, José Villanueva? orái Burládan?

- Burlatan bizi da orain, bai. Emaztea du Eugikoa: Egozkue.

Bañá... neré, nére àdinköá?

- Bai, hiruetanogei eta hemezortzi edo...

José Villanueva?... ník e, ègon dá bat, nerékin soldádo, orí, José Villanueva.

- Berak erran zidan egon zela zenbait urtez Sorogain horretan, eta nola ibiltzen ziren karabineroak harata eta honata, kontrabandoa zela-eta. Ixtorio batzuk kontatu zizkidan.

²⁹ 'batekila' (= batekin) horrek hurbileko Luzaidetik edota Iparraldetik sartua dirudi.

Ba, orí ba, ór Sorogái(n) eztzú ikustén? ta andík betí're án bidéan, àn be-reán? bai, bai. Ah, oiék... bah, bàña kóna orí badakizú ze pàstu dén? nausí-ak in dúte diru bàña, mútilak... eh!

- Betiko kontua...

Bai; totál, gabás? mal, pakétéak? èta olaxé. Oék? bai, átra dire; ník zá-, zóuntzen dutún (!)... nausiák? orék bai, in dúte, díru, bàña bésteak ez, bes-téak ez. Oláxe.

Aurizberriko andre euskalduna

- Orain dela guti erran zidaten badela hor, Restaurante Ibañetaren ondoko etxe batean, euskara ongi dakien Aurizberriko emazteki bat. Geroztik, zure bila etorri nintzenez, gizon batek, euskaraz dakien taxista batek...

Emén?

- Bai; bada hemen euskara dakien taxista bat?

Bàña badút, ník usté bádakiéla euskáras, e?

- Nola du izena?

Esto... Pèdro Mári Teletxéa? óri?

-Bai, bai, badaki pixkat, bai...

Bádakí? bai? bai?... bai! orí, áita? joe! euskaldúna!... ói-oi! báí-bai.

- Horrek erran zidan, Bar Ibañeta ondoko etxean, bazirela gizona eta emaztea, eta gizona eri zegoela, aunitz gaizki...

Ah!... bai, bai-bai, pàstu zaikión... neré alabaí berdín. Ta orái, nère alabá? orái, etxéan? eta, ibíltzen [*sic*] dá, e? gaizkí? gaizkí bai, bàña ibíltzen dá!... ta, klaró! badú... èsku bát? badú... óri, bertzéa ez, bertzéa ez. Ta gizon óri? atrátzen dá... arréba, atrátzen dú bére kar-, kótxeki. Orài berrí, ègon dá? gáizki; sémëak eta tòrri zirén dénak! eta, ah! orái? ya...

- Konpondu da pixkat...

Bai, konpóndu da, bai; atzó ikúsi dut, bére arréba ta. Alàba orí? Espinaleán? Aurizperrín? dú ezkóndua, eta etòrtzen dá eún guziz.

- Bai, laguntzera, e?

Bai, berá, béra atrátzen dú, bére kàrruáiki.

- Telletxeak erran zidan bere ustez emazte horrek ongi dakiela...

Bádakiéla? uskára? èztakít... Emén? bát euskáraz óngi, klaró! badiré... bát frantsésa eta bertzéak? baztánesak, Baztán. O(i)ék? bai, bádakité, oiék? bai, màzte oék? bai. Ta berák? gizonák? je! gizonák? géio èztakít, bàña màzteak? bai, màzteak? báí, badákite. Oláxe.

Orreaga

Orreagako grabazioa (1989).

Berriemailea: Bernardo Etxeberria Paris (60 urte).

Azienda-lana

- Jaiki eta zer egiten duzu?

Aziénda laná!

- Eta azienda-lana, nolakoa da?

Bazkatú? garbítu? ta... arétxeak, pues, batáldi, beyén, bére amé-, amén? ta, geró, beátzi oenétan edo olá? torrí ta askáldu. Ta geró, besté bei batzúk batúgu emén? ta geró, berríz bazkatú? ta... garbitú? tártia, ta eguérdia tortzén

da aníz berándu. Negú guzía lan berá da, mán yatéra? ta garbítu. Geró lusa-
ár pixkát eré eriten dugú? ta geró, neguén? pues...

- Zer pixkat?

Luságarra.

- Ah! 'la patata'...

Patáta, luságarra. Ta geró, saltzen duguleík? karríkara... eramán, emán.

Ereintza

- Egiten duzuen hori 'erein', 'ereki'... nola erraten duzue?

Erín, erín.

- Eta erraten ahal duzu nola ereiten den?

Leník ongárria botàtzen dugú, geró iráuli... ála, bádakík, ta... géro, ez-
takít, eskuáraz nóla erten dén, ròtabátor, badirá... mekánika batzúk lúrra
arrenàtzeutela ailtzúrrekí, ta geró, orrèn ondotík? eròsi ginuén orái déla...
zázpi-zòrtzi urté? mekánikari bát? bérak, sartzén tuena lúsagarrak, negúrri
batèan, ta yá lúrra emána, ya, uztén du, orài ba t'óna dá. Óri éztakít izéna ere
nóla, eztá espézie eméngoa, kanpókoa da, ezt-, Suizáko edo, núngoa den. Ta
geró, sortzèn tzinián? botátzen dúgu... belárta ez sortzekó, ta...

- Eta hazia noiz botatzen da?

Ázia? jo! ta orái, juan dén aste óntan azì ditúgu! òrai dá obéna, zènbait ál-
diz tu, ta eiten dugú berántago-ta, bàna... sasói obéna áu da.

- Eta hau lusagarrarendako? hori da hemen ereiten dena?

Urté batzúk yoan dá áunitz, saltzén tzen óngi, azítako, eméngo luságarra
eiten tzén óngi, bàna orái ya àsi dá kanpòtik sartzén, ta... edo gauzák?...
dáude sobéra.

- Baina lehen ereiten zenuten saltzeko eta dena?

Ba-ba-ba-ba, orí da, ba-ba.

- Etxerako bakarrik ez...

Ah, ez!... bah! léen, ètxekó, bana orái déla ya... ogói³⁰ edo ogòita láu-bost
urté? ezín emén lusagar [...]. Eméndik? Aurítz eta [...], Sànto Domíngo aldé
ortara, eméndik yoàten tzén luságarra.

- Eta noiz da sasoi ona ereiteko?

Au, au, óbe; unén amarretík ogéi alde ortán...

- Eta noiz ateratzen da?

Sasói untán egínez geróz? prestátzen da atratzéko ya... buh! èz oroitzén,
nai dúten e, eztákít nola ertén den... 'septiembre'... úrria, aldé ortaa.

- Eta noraino hazten da?

Ah! aundítzen dá áunitz.

- Eta lorea ere...

Lóra edérta, bai, edérta. Óri, plantátu ramú (?) urbíl bat besterá ez áur-
kitzeko lusáarra; azítako bear báita... lusáarra, xeékára? bestéla puskátu béar
da. Orrèngatík azten dá luságarra ta aundítu dá lusárraga áunitz émen; eldú
da óngi emén lusáarra, t'eméngo lusagárrak géro màten dú óngi besté toki-
tan. Alá beitiré, emàteuté... Alicánte àlde ortará lúsagarrá? ta, kontént

³⁰ *Ogói* honek kanpoko usaia du, *EDEL-Jean* (168. galdera) *ogei* eman baitzuten Auritzen. Aldiz, Nafarroa Behereko sei herritatik seietan zein Luzaiden, eta Lapurdiko beste seietatik bostetan zein Zugarramurdin, (*h*)*ogoi* bildu zen.

daudé, óngi ditùtelá. T'ála pàsten dugú urteá edo, belárrak ìten tugú? aziénden bazkéndako. Géro, San Juánetík aitzína...

- Eta landare horrekin, zer egiten duzue?

Zé lándare, lusàrrékin?

- Bai, aprobetxatzen da aziendari emateko?

Éz-ez-ez... aziéndai, aziéndai matéko... sós auníz bàlio dú órrek, eztáike emán aziéndai, bear dút sáldu, saldú bear da, azítako.

- Ez-ez, landarea edo... zera, belar hori...

A, belárra? a, ba, belárra moztú ta irótu. Zenbáitzuk ìteuté moztú ta... eztákít, 'ensilar' erráteute, eztákít eskuáraz nóla ertén den; gúztien al'ála... sartù ta zapatú? ta zarrí gainétik... tòldo át? t'atrà etxéá? ta, frángo óngi... zángoa (?) belarrá.

- Bazkatakako edo? aziendari emateko?

Ba-ba, bazkátako... ba-ba-ba, negúko bear dá, emén negúe lúzea dá, séi ilabeté bear dú aziéndak lanéan emán.

- Eta brabanak eta makina horiek sartu aitzin, zu gaztetto zinelarik, zer ziren lehen, goldeak eta...?

Ez-ez, emén e... brabán ttíki batzuk, beiéndako. Orduén beyékin ibiltzen ginuén, beyák edo idíak, ta, zién etxeán!... Bàna yá iten dú, zé alde bat yá? oíta... zórtzi, oitamár úrte yá, zàrri ziéla... ya, traktoré? eta éz, traktórekín batián? brabán áundi oiek.

- Baina mutiko ttarra zinelarik, ez duzu ezagutu denbora bateko golde, kutre eta halakorik?

Ez, ez, ez, emén ez; yá brabának oyékin, béieki.

- Askí modernizaturik Orreaga eta Auritz, e?

Bah! Luzáide alde ortán? ba; ètxe txárrak dirá ta, ór kusiút olá, gólde batzúk... ibiltzen tzutela, bàna emén ez, emén ya... eztakít, ník, zautúten denbóraz... ez.

Haur-denboran zenbat familia

- Zu haur zinelarik, zenbat familia ziren hemen?

Ah! bazén políki géio!...uf! enáiz oròitzen orái, je!... amaláu-amabost bát? sorík?

- Bai? hainbeste? eta orain hiruzpalau edo...

Láu edo... láu edo bóst. Yoán tzen yéndëa? ta yá...

Gurasoak eta mutila (morroia) nongo

- Zure aita etxe honetakoa zen?

Ba.

- Orreagatarra, e?

Ba-ba, eméngo, uná etórria. Amá Luzéideköa.

- Eta zure euskara zer da gehiago? aitarena ala amarena?

Amáina.

- Amarena gehiago? hala uste duzu?

Bai, aíták gúti zakín úskara.

- Baina pixka bat jakínen zuen, bestenaz zuk ez zenuen ikasiko; amarekin bakarrik...

Ní amaikí? ta géro, baginuén mutíla... baztandárta, mutíko gaztéa, nére adíñeköa, erdára étzakiéna. Arékin egöten nitzán, lanián ta... baztandár áldeköa.

- Orduan zure euskara piska bat nahasia da...

Ba, ník? ník bai. Géro, Frántzi àlde úntan... artzáinak eta, aldérdi untáko yendekí... aziénda pastèn baitá, ta aldérdi batetík besterá? ta...

- Ongi, aise egiten duzu, e?

Uskáráz? bah! rébuelto.

- Amak beti egiten dizu eta?

Ba-ba.

- Irakasle ona izan duzu, e? Ba, aitaren aldetik ere zerbait izanen duzu...

Gúti! gúti, gúti; ba, bàna... etxétik e bazién... bazién e mùtiko batzúk e, làneta ó, baztandár oétakoak eta; etzakitén erdará? ta, eztakít, eskuára banàkin ník erdára baño geió? ta, eskuáraz arítzen ginén. Geró? kanpótik tòrtzen tzén? yénde áunitz eré, aziéndekin e bazirén, Baztándik eta, eskuára bánakin zerbait ta, eskuáraz mintzàtzen ginán.

San Juan bezperan

- Zu gazte zinelarik, San Juan bezperan sua egiten zen hemen?

Súa? bai-bai-bai-bai.

- Orain ere egiten da?

Bah, orái yá gútti, oréi delá urte batzúk izàin tzán? bàna... utzíute ya. Aurítzen báí, itén da óla.

- Ze egiten zuten gazteek-eta?

Ja! ze? sú puxkat ín? ta yàutsi eín gañetík! ejé-je...

- Eta jauzia egitean zerbait erraten zen?

Boh! ez yáus e... enáiz oroitzen.

- «San Juan bezpera» edo... «sarna fuera» edo...

Ah! ba-ba, ói, «Sarná fuera» o... Sí pero, ézta au itén. Zerbáit, zúk erran duzúna, «Sárna fuéera» edo zerbáit, idurítu zaidá zerbáit dela, bàna ez náiz oroitzen... ya, gibelatuí tioxú³¹ ordúiti.

Orreagako prozesioaz

- Eta hemen izaten dira beilak? edo, nola erraten da? peregrinazioak edo...?

Ah! ba-ba, bíar badá ere.

- Nola erraten duzue?

Erdáraz!...

- Baina, euskaraz ari zaretelarik, 'peregrinazio' edo 'beila'? 'beila' ez dute erraten?

Ez, beilá enakién ník. Sí, prozésio, bàna orí erdára dá.

- Baina 'peregrinazioa', nola erraten da?

Eztáki amák e.

- Eta zein da famatuena? Aezkoakoa edo?... nondik heldu dira?

Ba-ba, leník... àsi zé Aézkoaköa; géro... Luzáideköa; géro, valle de Arze. Valle de Arze ník usté déla... urté batzúz? urté batzúz egon dá Aézkoako

³¹ 'Dago' eraren xukako alokutiboa, amarengandik ikasia, ziurrenik.

óyek... ta esán tzutén, tortzén dira neskák bestítuik béste... lenòkon gisará? ta...

- Hori, Aezkoakoak?

Ba, Auzpèrria dá? bàna... géro biarköá? Artzéköa, bañá, géro, valle de Erro; geró, Aurizbérrí? géro Aurítz, ta...

- Aurizberri, bera bakarra?

Ba, bakárria.

- Inportanteak dira aurizberriarrak, e?

Ah! altá, valle de Erro da óri, béire, Aurizberri, bana ník betí, nére denborán olá kusí, bakárrik tórtzen dire.

- Eta Auritz, bera bakarra ere...

Ba, bakárria.

- Eta Esteribartik ez dira etortzen?

Tòrtzen diá ba, paré bat Iruñ-, bát Iruñétik? ta bertzea eztákit ze izéin den, Aurítzik ere. Óra, óyek bérriak dirá, lén etzién tortzen óyek. Bana zé!... oráiko gáuzá da orí.

- Gurutzeekin eta etortzen dira?

Ez, oyék, Iruñeko ta oyék? ez, Aezkóaköak báí, Aezkóaköak ta... valle de Arze ta Erro; óyek dire, béste gañékoak ez.

- Eta zer egiten dute? nola pasatzen dute eguna? ekartzen dute alamortzua? edo...

Ba, ez-ez!... kàrtzeuté yatékoa; orái, egún txárria bàlin badá, yéndeá mú(g)i... yoatén dira, etxeát, besténaz déna bustie nún sartu? eztá tokiík aláko yénde pillendakó, tortzén da yendàlde bát.

- Hor ere, baina, badira babesteko leku egokiak...

Bá bana, béin bustíz geróz? yendéa ézta óngi, egóteko ór, íru-lau órdu... xatéko làbak artió, nón egoten dirá? Emén, denbóra onekín? aunítzek bazkáldu, baztérretan bazkáltzeuté, ta egotén dira, bàna denbóra txárria bàlin badagó? mezátik landá yoatén dire etxéa. Otuék, bàute denék? ya, ta, ezpálin bada torrí? tòrtzen dá etxétik norbáit eta eramán.

Gaztagintzarik ez

- Hemen gazta egiten duzue?

Ba, oái... itén; artzáiek itén tzutén orái artió? bàna oréi... eztákit eskuáraz e nóla ertén den, ITG³²... artu zué eméngo, Kolejiátako lur bátzuk, ta òr in duté... bord àundi bát? ta, etzutéla sáldoa; arék faltá zuen gásna, aztéko, eztákit.

- Zuk egin duzu gazta?

Ez, eztúu izan árdiik; gùk beyák eta beórrak, eztúu izan árdiik.

Belarrak noiz bildu

- Inguru heze hauetan ez garirik ez olorik ez da ikusten...

Beeh! ez!... emén belárria ta lúsagarra.

- Bai, gari eta gauza horietarik ez...

Ez-ez-ez, déus e, oríetaík déus ez, eztá ontzen, denbóra(k) eztú maten.

- Lusagarra eta zer bertze erran duzu?

³² Nafarroako Gobernuaren erakundea izan da ITG (Instituto Técnico y de Gestión ganadero), orain INTIA izenez ezagutua.

Belárria.

- Tira ba, belarrak. Kontatzen ahal duzu noiz biltzen den eta...

San Juan aldian, San Juan aldi t'erdí ortan, astén da; denbóra emán beár du(u), denbóraikín, denbóraik gábe eztáike egin ór sobre lána. Orái eztúu izen lén bezanbát láno ere, orái iten dú denbóra óbea, zer láno sàrtzen dú eta, áizea mèndi gañetík? eta, idortzéko bear dú irúzkia, ta lanóa bústia dá!...

- Eta orduan, belarra-eta ebakitzeke, zer erabiltzen duzue? dalla edo...?

Éz-ez-ez!... mekánika béti, bá-ba-ba; eskúz eztá déus e íten emen, déus e! ez lusagárrian, ez belárrian, déus e. Moztú? traktór ekarrí, mekànika bát? ta, móztu, regátu? besté mekánika bat. Géro, bíldu? geró in... pakèta batzúk? edo bestenáz, badúu ere... ta! kárroa béra, kargàtzen dúna belárria, bak(i)zú, àsten dú berá ta, ol'artzen dú. Eskúz, zé iten diá emén? eztá, eztá jendeik eré, eitèko lanák.

- Eta orduan, nola biltzen da?

Bah! mekánikekin iten dá déna... ta, biltzén badá laxóo? badugú... karróak berák kargàtzen duéla.

- 'Laxo' edo 'raxo', nola erran duzu?

Laxóo? suelta. Ta geró, pakétak bàlin badirá? pues, enpakadóra; biétan.

- Eta belarra hazten den lekuari nola erraten zaio? soro, belai, pentze... nola?

Beláia ta péntzea? déna bát da.

- Igualtxo da bata nola bertzea?

Ba-ba-ba...

- Pentzea ez da pixkatxo bat 'aldapa' edo? ez...

Bah, guré-, gurètakó? ez, eztákit óngi edo gáizki dén.

- Eta soro ez; soroa... konprenitzen duzu baina zuek ez duzue erraten...

Ez, eztúu erraten. Sorúa, sórua dá... bigarrén aldia moztén dena. Sórua èrten dugú emén? orái mòzten dugú belárria, ta geró, ondótik, ilabéte baten búruan edo óla eldú den belár, bérrí... gàzte óri? sórua èrten tzágo arei. Bàna emén eztúu iten, emén aziénda sàrtzen dugú yátera. Sorúak itèn tuzté? óla, ardíek tuzten oiék, aldían mutúrria puxkát, fino baitú? ezpeitú yaten edozéin belárria? òyek bezála.

- Eta pentze edo belai franko...

Bai, òri dá.

- Eta mekanika erabili ondoan, enpakatu egiten da?

Ba, pakát-, bueno, egón bear dú... idórtzeke. Badíra besté mekánika batzú? edátzen duztenák, ongi? ta itzúli, pèkoa góiti, idórtzen idúzkia ta, eotén da. Ta géro, bildú? ta... ín pakétak eta...

- Etxerako bakarrik edo?

Éz-ez-ez, etxéko, etxékoa.

- Urte guziko...

Ba, negúa lúzia da emén, e?

- Erraten dute ez dela komeni bustitzea, ezta? ebaki ondoren euria botatzen badu galtzen du aunitz, e?

Ba-ba, ondátzen da áunitz, ta emén eztú denbóra ona iten.

- Hemen beti arrixkua bada...

Ba, ba... lánoa, lánoa. Ba, ba, gáltzen dú áunitz, belárria bústittá o, idórra, uri ín gabe edo... euriekín? gáltzén du. Iten dá al dén bezalá, ezpáiteke ín... nai zún, nai zún bezala.

- Aurten egin duzue?
Ez-ez, oño éz!
- Oraino ez; heldu den hilabetean edo horrela?
Ba...
- Sanjuanetan edo hola?
Sanjuánetan, bai... moméntu oná.
- Aditzen duzue, telebistan-eta, denboraren berri nola ematen duten eta...?
- Bai, bai, denbóra nóla... zé denbóra eldú den!... Ba! markátzen dú frán-go óngi, e? eméngo lanóak... eztirá sobéra, ok sártzen dirá or bíarrik gabé, óiek; bàna... bestenáz? béste denbóra klasé? ertén du frángo... frángo óngi. Báda, lén bezála... baño geyó? obéa. Ála bizí gira.
- Eta metatu ez duzue egiten?
Ez.
- Badakizu metak zer diren, ezta?
Ba-ba-ba-ba-ba-ba....
- Hemen ez dira ikusten; Gipuzkoan-eta bai...
Ba, kláro, Luzéiden ta, Baztánen, ba-ba... zíri batekin, makíl batekin. Irátzia ìten duté or, Baztán aldián eta Luzéiden, ta olá, bàna... emén ez. Emén bíldu bear dá bárnea, emén neguén eztéike, ùtzi kartzekó? aurtén in dú negú bat óna, bàna emén, bestenáz, ìten tzué elúrr áundi batzúz? eztáike atera etxétik. Eztáike ekarri ez belárta, ez egúrta, ez irátzëa. Emén gáuzak bear dirá étxean, négua pasteko.
- Eta barnera erratean, erran nahi duzu estrabilia?
Estrábilian, ba, estrábilía edo barrókia, aziénda dén tokí(a).
- Zuek nola erraten duzue?
Ja! biétaik! estrábilía ta barrókia.
- Barrokia? hemengo hitza izanen da...
Nik, eméngöa izein dé estrábilía, ník uste, e?... Estrábilía? barrókia, ba-rróki eré... èztakit, óngi edo gáizki dén.
- Menturaz barrokia Luzaideko hitza izanen da... (Bernardoren amari:)
Luzaiden nola erraten da halakoa?
(Ama): Án bórda; an eztá etxetán.
Án bórda guk, bórda, ba. Éztakit nùngo ote dén oí.
- Eta iratzea-eta, biltzen da?
Leén ba, orái... lástoá kartzén dugu; irátzeak badú bere laná? ta...
- Eta aziendaren goazetako eta, horretarako?
Ba-ba-ba... ba-ba, lást-, lástöa. Lén iten tzén irátzëa, bàna... irátzea ta lusagárta atratziá? denbóra bérián eldu dá, ta bí gau-, bí gauzák ezpàiteke í(n)... kártzen tugú léno... lastóák? ta yá...
- Orduan iratzea ez da goazetako...
Ba-ba! aunìz tokitán? ba! emén eré léno, bàna...
- Iratzea eta lastoa, biak?
Ba-ba, orái eztúu irátzeik iten, irátze itéko denbora dá? lusagárta atrá... biar dén dénborá, ta bí... bí lanetán? eztíre... begíra egoten ál.
- Eta lastoa, kanpotik ekartzen duzue?
Ba-ba, emén ézta lástoik; or, Aoiz, Aóiztik béiti... Urrótz.
- Zenbait lekutan gariaren lastoari erraten dakote 'agotza'...
Ba-ba-ba-ba... aldérdi órta ez, bàna aitút ník ere óri, ba, agótza, ba.

Estrabilean

- Eta hemen, estrabilean, zenbat abere, zenbat behor edo... Behorrek ba-dituzue?

Ez! kéndu túu beòrrak, orái dela... íru-láu urte, kendú ginituen. Béiak.

- Orain behiak? aunitz duzue?

Ez!

- Eta ze arrazatako? pirenaikoak edo?

Oréi ba; léngvak ginituén deiztéko bàna, ya motíbo (?) asi zín yoatén... aràt eta unát? eta geldítu nitzán bakarrík? eta, kendú gínítuen.

- Pirenaikoa erraten zaio?

Ba-bá, béi górrí oiek, óiek túgu orai.

- Euskaraz nola erraten zaio?

Ja! bèi gorriá.

- Erdaraz 'raza pirenaica', ez?

Ba-ba, bàna... éztakit, béi górría, béi górría.

- 'Betixu' edo, ez zaio erraten?

Ez, ez, béi górría; emén...

- Eta ez dira esnetako horiek?

Eh! idórrak dira, ba, ésne gútiköa. A! umáindakó? ba, bàna deiztekó ez.

- Orduan zertarako dituzue horiek, haragitako?

Arágitakó; boh! geienák? bana... eztúgu, gutti dúu géyo're, oyána... aré-txeak. Besté beltz oiek? ta súizo oiek? ez; ezúrra lódia úte ta, mérkio saltzen dá.

Olondrizko Canpostarren behien aipamena

- Egun batez egon nintzen Olondritzen, hango gizon batekin; apellidoa du Campos...

Ah, ba, Leoncio.

- Bai, eta hark badu polliki, baditu gorri horiek, baditu suitzarrak edo, eta ilunak, e?

Suízoa ere bá, ba-ba, ilún batzu báí, ta zabála, áundia, ba.

- Eta baditu ere, frisonak dira? txuribeltz horiek? esne aunitz ematen dutenak?

Ba, txúri ta béltz oiek, ba, esnétao, ba... Badú aziénda puxkat, e?

Zuldarrak

- Gero behiei noizbehinka ateratzen zaizkie zuldar batzuk edo; horiek non, buztan ganean eta belarrietan eta parte bigunetan, ez?

Ba, ba... berátu dirá béi oiek.

- E?

Béi berátö, más blandas, béste oék baño.

- Zer dira ateratzen diren horiek?

Je! eztákit, ezér e, eztákit; batzúiek ertéute gauz bát? bèste batzúk bestéa? eztákit, zuzén... segúro eztákit.

- Ez duzu aditu 'zuldarra' edo?

Aitú ba! bàna ezpáitakit orí dän!

- Eta nola ateratzen diren edo, hori bai, jakinen duzu...

Ah, ba-ba-ba... ba.

- Nola ateratzen dira edo?

Bah! ez pásatzen óla... badirá buéltak; zenbáit aldíz, urté batzúz eztuzú kustén bat ére, ta géro, batètik besterá? agertzén die, eztákit zér ga(i)z tén... eztákit.

- Hor, nonbait, haragiaren barnean egin eta hazi, eta halako batean kanpora ateratzen dira, ez?

Ba-ba; géro úliak eé... zenbáitzu èrteuté? ulía déla, ezpáitakit ník zer dán, zuzèn ertéko éztakit... eztákit.

Ardien bizkarroiak

- Zuk ardirik izan ez arren, halakoeak kaparrak izaten dituzte, ezta?

Ah, ba, lakásta.

- 'Lakasta' erraten da?

Bueno, èrten dá? gu èrten dugú... eztakít óngi edo gaizkí o...

- Hor, pegatzen da ta...

Ba-ba-ba, odóla artzéute.

- Bai, hortarik bizi baitira, e?

Bai, ba... lákásta.

- Kaparra eta zer bertze izen aditu dut ník? akaña eta itakaña; idiei ateratzen zaienei itakaña; antzeko gauza bide dira...

Ba, ník? bérdintsu izéin da, bai.

- Bai, kaparra edo, e?

Bai, lakásta; gúk lakásta erràten dúgu! eztákit... òngi dén edo eztén.

- Eta aski lotua da, ezta?

Ba-bá!... ba-ba, gáixto dá.

- Atera behar dira behiak mendira, gibeletik ibili, zaindu eta...

Béti aziéndain ondotík ìbil beúzu.

Zakur eta basapiztiak

- Izanen duzu zakurren bat edo, laguntzaile, ezta?

Bah! tzakúrrek, eztúu... tzakúrrik ibíltzen; bestenáz? izítzen dirá géyago da, umè edö oríek? orái ta, arétxe t'in títuztén oiék?... ikústén dirá ta, ibíltzen dugú zakurrá bàna bah! láuntako.

- Badira hemen, inguruan, pizti txiki horietarik? azeri, azkonar eta?

Ba-ba, ba-ba...

- Zer dira?

Azéri ta azkónak, bietá.

- Besterik ez?

Ez, óyek die.

- Jinetak edo, fuinak edo?

Esán tzutén, iztári... lén bazíla, eztàkit ník, ník, izílariák? eztákit. Azéria? ba, azéria áunitz.

- Paratzen duzu zepoa edo zerbait?

Ez!...

- Eta azkonarrak eta?

Agéri dirá restóak gañéra, arrás, bàna... beh!

- Huron eta marta eta fuina eta horietarik, gutiago?

Elúrrian, nóizean béinka, agéri da... ník eztut zautzen, eztút e iztári óyek... bah! egíten dutéla márka edo oí; ník eztut zautzen.

- Eta arboletan eta, nola erraten zaie horiei eta? muxarrak eta...

Muxárra edo olá, or; izatén dira agído.

- Harrapatu duzu inoiz?

Ník ez; lén bazén gizon bat emén; ói ilá da bàna... artzèn tztuén aunitz, bazituén olá, bazákien tartíen gauzá? eta, artzén tztuén.

BIBLIOGRAFIA

- ARANZADI ZIENTZIA ELKARTEA-ETNOLOGIA MINTEGIA, 1983 eta 1990, *Euskalerriko Atlas Etnolinguistikoa (EAEL, I eta II)*, Donostia.
- ARTOLA, K., 1992, «Hegoaldeko goi-nafarreraren azentua dela-ta (hurbiltze-saiakera)», *FLV*, 60, 187-227.
- BONAPARTE, L. L., 1863, *Carte des sept provinces basques montrant la délimitation actuelle de l'euscara et sa division en dialectes, sous-dialectes et variétés*, Londres.
- ECHAIDE, A. M., 1989, *El euskera en Navarra-Encuestas lingüísticas (1965-1967)*, Donostia, Eusko Ikaskuntza.
- ERRENTERIA MUSIKAL, EREINTZA ELKARTEA, 1999, *Olentzero* (diskoa).
- GARMENDIA LARRAÑAGA, J., 1987, *Ritos de solsticio de verano (I) Festividad de San Juan Bautista*, Donostia, Kriselu.
- INTZA, Aita Dámaso de, 1922, «Naparro'ko aditz-laguntzallea zuketako esakeran», *Euskera*, 3, 65-92.
- IRIBARREN, J. M., 1984, *Vocabulario navarro* (nueva edición preparada y ampliada por Ricardo Ollaquindia), Pamplona, Institución Príncipe de Viana.
- IRIGARAY, Á., 1958, *Prosistas navarros contemporáneos en lengua vasca. XX-garren mendeko Nafarroako euskal idazlariak*, Pamplona, Diputación Foral de Navarra, Institución Príncipe de Viana.
- IRIGARAY, P. F., 1992, *Nafarroatik*, Donostia, I. Caminoren edizioa, Euskal Editoreen Elkartea.
- YRIZAR, P. de, 1992, *Morfología del verbo auxiliar alto navarro meridional*, Euskaltzaindia.
- 1985, «Aparición y desaparición de las formas verbales en -ako-, -eko-, en el alto-navarro meridional», *Aingeru Irigarayri Omenaldia*, Donostia, Eusko Ikaskuntza, 257-290.

LABURPENA

Aurizko aldaeraren inguruan (Aurizko eta Orreagako euskararen lagin batzuk)

Ohiko bideari jarraikiz, saio hau Louis-Lucien Bonaparte euskalariak utzi zizun mapa miresgarria gogoan prestatu dugu oraingoa ere. Aldaera hau osatzen duten (edo, haren ustez bederen, osatzen zuten) bi herriotan bildu lagin batzuk dira, beraz, lerro hauetara ekarri ditugunak. Saioan zehar garbi gertzen da gu ezagutzera iritsi garen euskarak, adin handiko lagun gutxi batzuek mintzatua soilik gainera, dela Aezkoakoaren dela Luzaidekoaren eragina duela (zehaztasunetan sakondu ez badugu ere) eta, hortaz, aski nahasia suertatu dela. Lan honen sarreraren bukaera aldean aritu gara honetaz berriemaile batzuen gurasoen nongotasuna aipatzean, nahiz Aurizko Irigarai abizeneko familia baten baitan, neurri handi batean, bertako euskara bere hartan mantendu zen.

Gako hitzak: Hego-nafarrera; Auritz-Orreagako aldaera; euskara; dialektologia.

RESUMEN

Acerca de la variedad de Burguete (algunos materiales del euskera de Burguete y Roncesvalles)

Siguiendo nuestra costumbre, hemos preparado este trabajo teniendo en cuenta la clasificación dialectal contenida en el admirable mapa de Louis-Lucien Bonaparte. Se publican aquí materiales recogidos en los dos pueblos

que, según el príncipe, conformaban esta variedad. En la parte final de la introducción, aunque sin abundar en detalles, hemos puesto de manifiesto que el euskara que nosotros llegamos a conocer, hablado solo por unas pocas personas de bastante edad, estaba muy influenciado por las hablas tanto de Aezkoa como de Valcarlos, al proceder algunos de los padres de nuestros informantes de dichos lugares, aunque en el seno de una familia de Burguete, de apellido Irigarai, se mantuvo el habla local en gran medida.

Palabras clave: euskera navarro meridional: variedad de Burguete-Roncesvalles; dialectología.

ABSTRACT

About the Burguete speech (some materials on Burguete and Roncesvalles Basque)

Following our custom, we have prepared this paper considering the dialect classification contained in Louis-Lucien Bonaparte's admirable dialect map. We bring forth here materials collected in the two villages that, according to the prince's classification, formed this variety. In the final part of the introduction, but without dwelling on details, we have shown that the Basque speech we have come to know, spoken only by a few old people, was heavily influenced by the speech of both Aezkoa and Valcarlos, the parents of some informants having come from those areas. Yet, in one family of Burguete, surnamed Irigarai, the local speech is largely maintained.

Keywords: Southern Navarrese Basque, variety of Burguete-Roncesvalles; dialectology.